DE RE VESTIARIA LIBELLVS, EX BAYFIO DECERPTVS.

*

Addita uulgaris linguæ interpretatione, in adulescentulorum gratiam atq; utilitatem.

LVGDVNI APVD SEB. GRYPHIVM,

1539.

CAROLVS STEPH.
beneuolo lectori S.

QVANDO *ita se res habet Lector, ut qui hodie tum in dicendo, tum in alio quouis gerendo negotio, uni satisfecerit, omnibus ex æquo non satisfecerit: sitq; nunc, ut semper fuit, admodum magna ingeniorum uarietas: quorum qui exactam ratione habere cupiat, uariè quoq; se gerat necesse est:* Id *certè cùm diligentius perspiceremus, atque audiremus quotidie nonnullos conquerentes, quòd* Lazarus Bayfius, *uir alioqui grauiss. nō æquè pueris, atq; eruditioribus cōsuluisset: ne quid posthac eorum utilitati detractum esse quisquā amplius iudicaret, uisum est nobis operæpretium, summam eorum quæ in libello de re uestiaria cōtinentur, breuibus perstringere, atq; in ordinem disponere, ex ipsius autoris uoluntate: præmissa interim uulgari uestium ac colorum interpretatione, ut uel etiam in hac parte adolescentuli bonarum literarum cupidiores sibi quoq; satisfactum putēt: nulla tamen autoris grauitate imminuta: sed tantùm ex ipsius opusculo selectis ijs quæ ad puerorum utilitatē facere uidebantur.* Neq; *enim nos latet quàm inconsultè fortaßis, ne dicam temere, faciant ij, qui dum alienas uigilias in cōpendium aut epitomen redigunt, uiris bonis laudem omnem præripiunt, labores suffurantur: præsertim quum id suo nomini nescio quo fato attribuunt.* Quamobrem Lector, *si me audies, nullam posthac fidem adhibebis ijs, qui istiusmodi nugis curiosius delectantur: uterisq; hac uelut summula rei uestiariæ, donec integrum* Baysij *libellum intelligere poteris, aut uacabit perlegere.* Vale.

SVMMA REI VESTIARIAE, EX BAYFIO.

De tegumentis capitis. CAP. I.

PRIMVM quidem in uestimẽtorum ratione, à superioribus ab inferiora: deinde uerò, ab intimis ad exteriora progrediemur. Posthæc autem ad ornamẽta, colores, & alia huiuscemodi pueris necessaria deueniemus. Qua in re, ne uerbosiores simus, post explicata uocabula ex Bayfio, Lectorem remittemus ad libellum: atque ubi quidpiam additum erit præter autoris sententiam, id à nobis hac nota ( ) signabitur. Incipiemus igitur à tegumentis capitis.

Pileus, siue pileum, ung bonnet. à Græcis τὸ πίλιον, καὶ τὸ πιλίδιον dicitur. (Caue autem ne pro pilidio, dicas philidion. Nam τὸ φιλίδιον καὶ φενάκη apud Græcos galericulum significant, quem nos falsam perrucam dicimus. Tranquillus in Caligula, cap. x 1. capillamentum appellat.) Pileus autem seruorum fuit insigne, cùm raso capite libertate donabantur. Vnde Pileati serui à Gellio dicti qui manumittebantur: atque hinc etiam prouerbium, Vocare ad pileum, pro, donare libertate, dictum est à Suetonio. Vide Cap. 20. Bayfij.

(Pileus clauatus, ex Nonio, ung bonnet a fers, ou a boutons dor. quòd clauis aureis intextus sit, cuiusmodi

nunc gestare solent nostri aulici.) Claui autem aurei in pileis, uestimentis, aut etiam calceis, sunt qui uulgò dicuntur, fers dor. Cap. 7.

(Hinc clauulus diminutiuum, qui cingulis canum infigebatur, hoc est, collaribus quæ uulgò uocăt. Varro, Cingulum circa collum ex corio firmo, cum clauulis capitatis. de cloutz a teste.)

Galerus, ung bonnet rond, rotundum ait esse pileolum Hieronymus ad Fabiolam, quasi media sphæra. Nonnullis autem est quam Tiaram Græci, atque adeò nostri appellant. Cap. 20.

(Fortasse Galerus non erat absimilis pileolo, quem hodie Græci, quos Albanos uulgò uocamus, sub oblonga cyrbasia gestare solent: cuiusmodi etiam nunc Senatores Veneti utuntur, & in Academia Parrhisina scholastici: sed ijs nunc usus aliam formam dedit.)

Tiara, erat capitis tegmen regum Oriẽtis. Ouidius in undecimo de Mida rege,

Tempora purpureis tentat uelare tiaris.

Plutarchus inter Medicam stolam annumerat in Antonio, & in Artaxerxe pro galea sumpsisse uidetur. Hiero. idem esse ait cum galero. Cap. 20.

(Gemmatam tiaram dixit Vergilius: & Iuuenalis Phrygiam, quòd ea primùm Phryges usi sint. Sidonius item tiaratos reges dixit, caput tiara uelatos, quos Græci tiarophoros uocăt. Budæus tiaram summi pontificis appellat, quam triplicem coronă uocare solemus. le regne.)

Petasus, pileus Arcadicus Hisychio. Inde Petasatus, petaso indutus apud Tranquillum in Augusto, & M. Tul-

lium in Epiſto.ad Caßium. uide Cap.20.

(Petaſum fortaßis non ineptum fuerit appellare leuem pileum, ſed amplum ſatis, quo uiatores, tabellarij, atque adeò caduceatores uti ſolent ad arcēdos imbres & ſolē. Vnde petaſatum Mercurium finxerunt poëtæ.

Cuculio, onis, inquit Iul. Capitolinus, genus eſt pilei uiatorum, quo capite obtecto uagari nocte ſolent.)

Cyna, pileus erat Lacedæmoniorum, ex Strabone. Quanquam Ephorus ex eodem pileum Laconicum appellet. Cap.20.

Cyrbaſia, chappeau dalbanoix, pileus altus in ſpeciem coni eductus. (Cuiuſmodi nunc ſolent quidam ex Græcis geſtare.) Ibidem.

Cidaris, ſiue citaris, ornamentum capitis regum Armeniæ, quod pro diademate confundit Plutarchus in Pompeio, & in Lucullo. Erat etiam inſigne regum Perſarum: ut idem Plutarchus ait in Artaxerxe. (Q. Curtius primo geſtorum regum Armeniæ, ſcribit Cidarim cærulea faſcia albo circundata circuiri ſolere apud Perſas.) Ibidem.

Diadema, ung diadeſme, ornamentum capitis regum inſigne. hinc Ponere diadema, & Capere diadema dixit Tranquillus. unde etiam Metellus diadematus dictus eſt. Reginarum quoque fuit, ut ait Plutarchus in Lucullo, de Monima Mileſia altera Mithridatis uxore. (Faſciam quandam aut amiculum opinor fuiſſe, quo regis caput, atque adeò pileus ornabatur, παρὰ τὸ διαδέω, hoc eſt obuincire. Quod inſigne regum inueniſſe primū Liberum patrem autor eſt Plinius. Erat autem cādidum

uinculum, cuiusmodi hodie nostri præsides Parrhisini, preterea etiam Venetiarum duces suis tiaris obuincire solent.) Ibidem.

Causia, pileus erat regum Macedoniæ. (Budæus eleganter sumpsit pro galero coccino Cardinalium, quem nonnulli capellum rubrum appellant. Quin etiam idem autor est, causiam posse sumi pro eo pileo qui à Solis ardore nos defendit.) Vng chappeau. Ibidem. (Plautus pro naucleri pileo sumere uidetur in Milite, Facito ut uenias huc ornatu naucleriaco, causiam habeas ferrugineam.)

Mitra, Vng chappeau de fleurs, matronarum ornamentum Varroni. (Ea primùm usas opinor uirgines Lydias, deinde uerò Mæonias. Verg. 4. Aeneid. de Paride,

Et nunc (inquit) ille Paris, cum fœmineo comitatu
Mæonia mentum mitra, crinemq́; madentem
Subnixus, rapto potitur.

Postea autem ad Aegyptias, Phrygias, Syrias peruenit. Ea autem uidetur fuisse corona, floribus, uel quopiam alio ornamẽto, ut fascijs, horarijsq́; contexta, ac filo circunligata, ut sub mento astringeretur: unde nomen quidam accepisse putant: nempe ἀπὸ τοῦ μίτου, hoc est, à filo. Quod filum Vergilius redimiculum mitræ appellat:

Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.

Quidam philyras uocant. Plinius, lib. XVI. Tenuißimæ earum philyræ, coronarum lemniscis celebres, antiquorumq́; honore. Nonnullæ mulieres eas nunc adhuc uocant des phulettes.) Cap. 19.

(Non omittendum hoc loco uidetur, quando de mitra sermo est, Plutarchum in Numa, ubi de Salijs loquitur,

mitram

mitram sumpsisse pro æneo pectoris tegumento. Ita enim inquit, μίτρας δὲ χαλκοῦς ἐπιζωσμένοι πλατείας, καὶ κράνη χαλκᾶ φοροῦντες. Quod ita retulit Liuius Dec. decima, Salios item duodecim Marti Gradiuo legit, tunicæq; pictæ insigne dedit: & super tunicam, æneum pectori tegumen. Homerus quoq; mitram appellauit Iliad. Λ.

Μίτρης θ᾽ ἣν ἐφόρει ἔρυμα χροὸς, ἕρκος ἀκόντων.

Sed hæc à Baysio inter colloquendum accepimus.

(Mitellam pro corolla dixit Vergilius in Copa: Copa Syrisca caput Graia redimita mitella.) Cic. pro Rab. Sed Neapoli in celeberrimo oppido sæpe uidimus cum mitella chlamydatum L. Syllam imperatorem.

Vitta, tegimen capitis matronarũ, quo capillos coërcebant, & constringebant ac colligabant. Tibullus,

–quamuis non uitta ligatos
Impediat crines. Ouid. I. Metamorph.
Vitta coërcebat positos sine lege capillos.

Erat quoque Vestalium, qua cum plaga utuntur eæ, quæ perpetuam uirginitatem Deo uouerunt. (Vittas gerebant, quæ pudicæ erant matronæ: neque enim meretriculis licebat uittis uti. Ouidius,

Este procul uittæ tenues, insigne pudoris. Vergilius,
Soluite crinales uittas, capite Orgia mecum.) Cap. 20.

Reticulum, Vne coeffe, tam uirorum, quàm mulierum fuit, quòd capillum contineret. (Ita dictum fortaßis à forma retis, uel piscatorij, uel uenatorij. Iuuenalis,
Reticulum'que comis auratum ingentibus implet.) Capite 19.

Restis, Vng ruband, Fasciola, qua mulieres capillos

inuoluebant. Capite eodem.(Retiolum Seruius appellare uidetur, super illud Vergilij IIII. Aeneidos, -crines nodantur in aurum. Erat enim retiolum, instrumentum siue fascia quædam qua comas colligebant matronæ. Italicæ uirgines cordellam uocant. Cicero redimiculum appellare uidetur Act. v. in Verrē, Hæc ciuitas mulieri redimiculū præbeat, hæc in collū, hoc in crines.)

Rica à Romano ritu, quòd, ut inquit Varro, Romano ritu, sacrificium fœminæ cum faciunt, capita uelant. Ibidem.(Plautus in Epidico, Aut crocotulam, supparum, aut subminiam ricam, basilicam. Subminiam ricam pro ostrina dixisse uidetur, quasi subrubram. Hinc Ricula diminutiuum. Terent. Interea aspexit uirginem uectari, in capite riculam indutam ostrinam.)

Capital, ung camail, sacerdotale erat, inquit Varro, quod etiā nunc nostri sacerdotes deferre solent. Cap. 20.

Capitium capitij, une cappe a femme, capitis tegmer, à quo etiam appellatum est. Quod si uerum est, in mulieribus id capitium dicemus, quod in matronis cappam appellamus, quo undatim crispo utuntur Parrhisinæ. une cappe de camelot. Cap. 17.

(Flameum, siue flameolum, ueli genus quo nouæ nuptæ capita amiciebantur. Qui mos adhuc hodie in Hispania obseruari solet, ut primo nuptiarum die uirgines flameolo pollucenti faciem obtegant, eumq; per totum diem gerant, ceu intactæ & puræ uirginitatis signum. Dictum flameum, quòd à flaminica, hoc est, flaminis uxore primū deferri solitum sit: eratq; coloris lutei, cuiusmodi Ferrarienses, ac Mantuanæ uirgines deferre solent. Lucanus

de Martia iterum nubente Catoni, Lutea demißos uelarunt flamea uultus. Plin. *Lutei uideo honorem antiquißimum in nuptialibus flameis totum fœminis concessum.* Iuuenalis, *-sedet illa paráto Flameolo.* Italicæ matronæ *fasciolum appellant.*

Carbasus, aliud uelum ex delicatißima tela compositum. Val. Max. lib. I. *Cum carbasum, quam optimam habebat, foculo imposuisset, subito ignis emicuit.* Vergilius VIII. Aeneid.

-eum tenuis glauco uelabat amictu Carbasus.

Hinc *uela nauium per translationem carbasea & carbasa dicta sunt.*)

Plaga, ung uoele, grande tegmen lineum quo hodie mulieres Romanæ *utuntur: & quemadmodũ plaga olim* Vestales *uirgines operiebantur, ita nunc quoq; nostrarum monialium uelamentum, plagæ nomen accipere potest. Cuius diminutiuum plagula.* Cap. XX.

Calantica, ung cueurechef, tegmen capitis muliebre. Cic. *in* Clodium, *Tu'ne cum metiretur pedes fusci, cum calanticam capiti accommodares, &c.* Ibidem.

De uestimentis intimis. CAP. II.

Camisiam quã uulgus appellat chemise, nos recte & Latine imam siue intimam tunicam dicere possumus. Quidam *interulam uocant.* Est *quando tunica absolute idem significet: ut apud* Ouidium *multis in locis, &* Ciceronẽ *act.* VII. *in* Verrem. *Vnde tunicatus à* Martiale, *pro eo qui barbare dicitur, in camisia.* Et *tunicata quies ab eodem dicta, hoc est, libera ad opera togata.* Athenæus

χιτώνιον ἐχίσαρχον *appellat tuniculam carni proximam.* Vide *cap.* 12.

E*t quia nonnulli ex ueteribus (ut nunc quoq; à nobilibus & ditioribus quibusdam aulicis fieri ſolet) non eadem interula utebantur noctu qua interdiu: itaq; factum eſt, ut ab antiquis comicis* χιτὼν ἐνυντὴρ *diceretur, quam nos uerbum è uerbo, ſi uolumus, tunicam dormitoriam dicemus: uulgus camiſiam nocturnam appellat, chemiſe de nuict.* Ex *libello de uaſc.*

(P*oſt tunicam induebatur ſubucula, une chemiſe de drap, quam quidam ſubtunicale uocant,* Græci ὑποδύτης, *quòd ſubterinduatur. Suet. in Auguſt.* Hyeme *quaternis cum pingui toga, tunicis, & ſubucula, & thorace laneo, & femoralibus, & tibialibus muniebatur.* Horatius,

–rides ſi forte ſubucula pexæ

T*rita ſubeſt tunicæ.* B*ayſius cap.* XII. V*tebantur & tunica, quæ media dici poteſt, cuiuſmodi ferè eſt tunica rubra, qua brumali tempore utimur.*

T*horacem appellarunt ueteres* V*ne piece qui couure leſtomach, à denominatione pectoris, quòd pectus et thoracem tegat, unde thoracibus lineis antiquos pugnaſſe teſtis eſt* Homerus. *Cap.* 8.

(T*horax ferreus uel ahenus,* V*ne eſcreuiſſe:* A*rma quibus communitur pectus.* P*lutarchus in* L*ucullo,* T*horacem ferreum habens ſquammoſum, & ſplendidum, ac fimbriatum paludamentum.*

V*erg.* VIII. A*eneid.* *–alij thoracas ahenos,*

A*ut leues ocreas lento ducunt argento.* V*bi Seruius,* Q*uia, inquit, apud maiores thoraces tantum pectora tegebant.*

gebant. Vnde Statius,

–triplici seruantur pectora ferro:
Pectora,nam tergo nullus metus.

Thorax laneus, Vne piece de drap. Suetonius in August. Hyeme quaternis cum pingui toga, tunicis, & subucula, & thorace laneo, & femoralibus,& tibialibus muniebatur.

Thorax plumbeus. Plin.lib. VII.cap. X X. Nos quoq; uidimus Athanatum nomine, prodigiosæ ostentationis, quinquagenario thorace plumbeo indutum,cothurnisq; quingentorum pondò calciatum per scenam ingredi.)

Neque uerò fortaßis omnino ineptum fuerit,si quemadmodum Iureconsulti stragula bubalina dicunt: ita quoque nos thoracem bubalinum appellemus eum, qui uulgo à militibus gestari solet. Vng colet de cuir de buffle. Bubalum enim uocabant antiqui bouem syluestrem, quem hodie adhuc Itali bufalum, ung buffle. Vide libellum de uasc.

(Thoracem absolute pro armis pectoris ponit Vergilius,statim in initio undecimi Aeneidos,

Teláq; trunca uiri,& bis sex thoraca petitum
Perfoßumq; locis.

Diploidé pro eo quod uulgus uocat pourpoint,ueteres non usurpasse uideo, neq; etiam eo genere uocabuli usos unquam fuisse. Dici autem debet ἀπὸ τοῦ διπλόος καὶ διπλοῦς, quòd pro duplicato thorace sumi uideretur. Itaque fictum & nouum esse puto uocabulum, atque omnino alienum à communi usu dicendi:nisi pro thorace laneo accipiamus, quod absurdum adhuc uideretur.)

De

De tibiarum ac femorum uestimentis. CAP. III.

AEquum est nunc ut de femorum ac tibiarum uestimentis suo ordine disseramus. Posthæc autem ad calciamenta, uestes medias & externas deueniemus. postremo uerò ad ornamenta & colores digrediemur.

Feminalia & Brachæ, hault de chausses. Vnde Gallia brachata, & brachati Galli dicti, quòd feminalibus uterentur. (Quæ femoralia appellare uidetur Tranquillus in August. Vulgus Italorum coxalia hodie uocat.) Suidas, Hisychius, & Eustathius in Homerum, uocant ἀναξυρίδας, quas nos brachas dicimus, quod facile conijcitur ex loco Diodori in quinto, καὶ ἀναξυρίδας, inquit, ἃς ἐκεῖνοι βράκας προσαγορεύουσι. Hoc est, & anaxirides, quas illi brachas appellant. Cap. 20.

Subligaculum, ung brayer, (quo utebantur ueteres ad tegenda obscœna, siquādo in scena prodibant, ne fortassis per incompositos gestus, aut alia quauis ratione detegerentur). Cic. 1. Offic. Scenicorum quidem mos tantam habuit à uetere disciplina uerecundiam, ut in scena sine subligaculo prodeat nemo. Ibidem.

(Genualia, iartieres, apud Ouidiū in libris Metamorph. Columella lib. VII. Recte, inquit, genibus applicantur, ac genibus circundantur. De genualibus intelligit.

Tibialia, bas de chausses. Paulus Iurecons. Si tibiale uel humerale miles alienarit, castigari uerberibus debet. Suet. Femoralibus & tibialibus muniebatur. hoc est, femora & tibias muniebat contra frigus.

Caligæ, caligarum, des chausses, tegumentum tibiarum

rum militare. Cic. Attico, Et Epicratem *suspicor, ut scribis, lasciuum fuisse: etenim mihi eius caligæ et fasciæ cretatæ non placebant.* Fascias *autem cretatas uocat, ut obiter dicam pictas, & colore aliquo delinitas.* Quinetiam *militaris caligæ forma ex antiquis marmoribus deprehẽditur: tantum enim attingebat mediam tibiam: atque in extrema parte superiori, cuiusdam animalis ceu leonis caput præ se ferebat. cæterum à latere ipsius tibiæ fasciola quadam reuinciebatur ac claudebatur, quam uulgus lassetum appellat: nos etiam corrigiam appellare possumus, nisi mauis dicere clauis potius à dextra parte suffigi solere, qui interdum aurei erant, cum claui caligares dicti.* Plin. *lib.* IX. *cap.* XVIII. *ubi de piscibus,* Squamis, *inquit, cõspicui crebris atq; præacutis, clauorũ caligarium effigie.* Hinc *caligatus, caliga indutus.* Iuuenalis,

V*eniam caligatus in agros.*

E*t Caligulam primum dictum fuisse, quòd caliga uteretur, refert* Ausonius *hoc uersu:*

C*aius cognomen caligæ cui castra dedêre.*

Caliga speculatoria, qua milites speculatorij utebantur. Erat *autem colore quodam uel forma à militari diuersa. Suet. in* Caligula, Modo *in speculatoria caliga, nonnunquam socco muliebri.* Quo *loco corrupte quidam legunt speculatoria.*

Sculponeæ, sculponearum, des guestres: Ita *enim usurpasse uidetur Cato de re rustica, nempe pro tibialibus rusticorum. Sculponeas, inquit, bonas alternis annis dare oportet familiæ rusticanæ: ad quod uocabulum accedere uidetur uox* Italica, *di scufoni.* Næuius, Sculponeis *batuenda*

tuenda sunt latera. Varro, *Aspicio sculponeatam bigas sequi cornutas, guestree. Vtrum autem Sculponeæ laneæ fuerint, an ex tela confectæ, iudicet qui uolet: ego uerò de hoc statuere nihil possum.*

Ocrea, ocreæ, houseau. Apuleius, Ille crura ocreis inuoluit. Vergilius VIII. *Aeneid.* —*alij thoracas ahenos Aut leues ocreas lento ducunt argento.* Idem eodē libro, *Tum leues ocreas electro auroq; recocto.* Vbi Seruius, *Leues ocreas: id est, nitida tibialia.* Vnde *ocreatus*, *qui est housé.*)

De calciamentis. CAP. IIII.

VEniamus nunc ad calciamentorum genera: deinde uerò ad medias atq; externas uestes ascendemus.

(*Calceus, ung soulier, quod idem calciamentum significare uidetur.*) Fiebant autē *antiquitus calciamenta ex hœdorum pellibus: quod tum ex uetustißimis marmoribus, qui hodie adhuc sunt Romæ, conijcitur: tum ex Martialis testimonio lib.* XII. *Epig. ad Phœbum.* Videto *libellum de uasculis.*

(*Excalciare pedes, deschausser les piedz.* Suet. in Vitellio, *Pro maximo munere à Messalina petijt, ut sibi pedes præberet excalciandos. hinc Calceolarius à Plauto dictus, ung cordonnier: quod nomen uulgus Italorum adhuc integrum retinet.*

Calceolus, ung escarpin, leuis erat calceus, & simplicē tantum soleam habens, qualem solent pedites ac milites leuis armaturæ gestare. Cic. primo de Nat. deorum, Cum pelle caprina, cum hasta, cum calceolis repandis.)

Soccus,

Soccus, Græcorum erat calciamentum, quemadmodum calceus Romanorum. Eo tamen etiam utebantur Romanæ mulieres: quapropter muliebris à Tranquillo dictus est in Caligula.

Socculus, idem cum socco, etsi diminutionẽ significare uideatur. Sueto. in Vitel. Detractumq́; socculum, inter togam & tunicas gestauit. Itaq; detrahere socculum, proprie dictum, pro deponere & auferre socculum. Terent. Aßido, accurrunt serui, socculos detrahunt. uulgus Venetorum nunc adhuc uocat, di soccoli. des pantoffles.

Cothurnus, genus calciamenti subere quodammodo subleuati, quo utebantur Tragœdi ut eminentiores apparerent: & uiatores, ne tam facile impingerẽt in lutum: item etiam uirgines, ut grandiores apparerent sub oblonga stola. Quapropter cothurnos ipsos de suris uincire solebant. Vergilius 1. Aen.

Virginibus Tyrijs mos est gestare pharetram,
Purpureoq́; altè suras uincire cothurno.

Nisi forte legendum putaueris:

Purpureasq́; alto suras uincire cothurno.
hinc Iuuenalis, —breuiorq́; uidetur
Virgine Pygmæa nullis adiuta cothurnis.

Cic. 3. de Finibus, Conuenit optime ad pedem cothurnus. Hoc calciamenti genere nunc quoq; uti solent nobiliores Romanæ, Florentinæ, Bononienses ac Ferrarienses matronæ: ut multo altiores cothurnatæ quàm crepidatæ uideantur. Vnde metaphorice cothurnatus stylus, altus & sublimis atq; excellens dicitur. Martialis,

Grande cothurnati pone Maronis opus. Vergil. Sola

la Sophoclæo tua carmina digna cothurno. Hoc autem differre cothurnum à crepida quidam putant, quòd cothurnus altior sit, ac præterea utrique pedi conueniat. Vtrunque tamen coniungit Suetonius in Caligula. Plin. lib. 7. cap. 20. refert de Athanato prodigiosæ ostẽtationis uiro, qui cum quinquagenarius esset, cothurnis quingẽtorum pondo calciatus, per scenam ingrediebatur.

Crepida à crepando dici uidetur, quòd eius solea breue obstragulum habens, inter incedendum subinde calcaneum feriat. Thuscum erat uel Graium calciamentum, prius quàm ad Romanos perueniret. Quo etiam nunc quoque mihi uidentur Veneti nobiliores uti: appellant autem ij planulas: Gellius crepidulas uoce Græca dictas putat. Quòd uero crepidæ obstragula haberent, quæ uulgo coopertoria appellantur, id ostendere uidetur locus Plinij: Cum & pedibus, inquit, margaritas nec crepidarum tantum obstragulis, sed totis socculis addunt. Itaque crepidatus dicitur, quem Veneti uocant, in pianelle. Cic. in Pisonem, Inde nocte intempesta, crepidatus, ueste seruili, nauem conscendit.

Solea uero, à qua uulgaris noster sermo profectus est ung soulier, obstragula non habebat: sed tantum quibusdam ligamentis siue ligulis, quas ansas uocabant, des courroyes, superiori pedis parti obuinciebatur. Cuiusmodi sunt hæc calciamẽta quæ uulgus uocat, souliers a lapostolique, quòd ijs calciati apostoli Domini pingi soleant. Plautus in Casina, Si hoc effexis, ego soleas tibi dabo, & anulum in digito aureum. Propert.

Prosilit in laxa nixa pedem solea. *Inde soleatus, soleis indutus*

indutus. Cic.in Verrem,*Stetit ſoleatus prætor* P. R.*cum pallio purpureo.* Gellius Gallicas *ſoleas uocat.hinc* Solea rius Plauto, *ung cordonnier.* Dicitur & *equorum & mularum ſolea ferrea, ung fer de cheual.* Catullus, Ferream *ut ſoleam tenaci in uoragine mula.* Plinius lib. XXXIII.*cap.* XI. Noſtra,*inquit,ætate* Poppea *coniux* Neronis *principis,delicatioribus iumentis ſuis ſoleas ex auro induere ſolebat.hoc eſt, ſoleis aureis pedes munire.*

Calceus lunatus,inſigne nobilium Romanorum,*ut uoluit* Plutarchus,*addita lunula circa talum.*
Iuuenalis de Quintiliano,
Appoſitam nigræ lunam ſubtexit alutæ.
Erat etiam Senatoribus proprius. Cic. Philip. XIII. Mu*tauit calceos, pater conſcriptus repente factus eſt.* Id eſt, *lunatos calceos ſumpſit.* Budæus in Pand.

Non *ineptum fortaſsis fuerit dicere fibula conſertum calceũ, ung ſoulier a blouquettes,ea ratione qua* Tacitus *de moribus* Germanorũ *fibula conſertũ ſagum dixit.*

*Corrigia autem calciamenti,ea eſt qua calceus fibula cõſeritur.*Cic. II.*de diuin.* Q*uæ ſi ſuſcipiamus,pedis offenſio nobis & abruptio corrigiæ,& ſternutamẽta erunt obſeruanda. une courroye.*

Feneſtratum *calceum quidam appellant,quem noſtri uulgo ſcoletatum dicunt : nempe dimidiatum obſtragulum habentem, ung ſoulier eſcoleté.*

Perones, *des bottes,de hourdes, genus ruſtici calciamenti ex corio crudo, aut pellibus compoſitum, ut uult* Seruius. *hinc* Vergilius, *—crudus tegit altera pero.* Altus *autem erat ad mediam tibiam,quo minus limo aut*

luto aratorum pedes inficerentur. Iuuenalis,
Nil uetitum fecisse uolet, quem non pudet alto
Per glaciem perone tegi. Vnde etiam arator peronatus à Persio dictus est. botte & bourde.

Sandalium, Græci calciamenti genus, quo mulieres potißimum utebantur. Quod etiam Momus dicitur in Venere reprehendisse. Terent. Vtinam tibi commitigari uideam sandalio caput. Hinc Sandaligerulus nomen à Plauto effictum in Trinum. & Sandalarium Appollinem uocauit Gellius lib. XVII. cuius ædes in Sandalario esset, nempe urbis parte in qua conficiebantur ac diuendebantur sandalia, la cordonnerie.

Gallicæ, gallicarum, des galoches, ex Cicerone secunda Philippica, ubi loco caligarum legendum gallicarum: & Gellio lib. XIII. Vide cap. XVI. Bayfij.

(Græci uero καλοπόδιον *appellant ligneum calciamentum. hinc prouerbium, Omnes eodem calopodio calciare. de ineptis & ineruditis medicis, qui omnibus morbis eadem adhibent remedia. Festus uero calones uocat calceos è ligno factos.*

Sunt & alia permulta calciamentorum genera, ut sunt calcei phecasci, sacerdotum, & Sicyonij, eorum qui elegantiæ studebant, ex Cicerone: quales fortaßis sunt quos hodie cornutos calceos appellamus. Est & alius calceus, qui Græcis dicitur ἐμβάς ἐμβάδος*, Tragicorũ ornamentum. Quinctiam Apuleius quoque linteos calceos nominat, quos uulgus Italorum scarpettas uocat, nos autem des chaussons.*

Sed hæc omnia recensere, maioris & longioris operæ

mihi

mihi uideretur, quàm ut libelli breuitas expostulet. Quapropter commodius fuerit, si ad media uestimenta quamprimum transeamus.)

De uestimentis medijs. CAP. V.

POsteaquam superiora & inferiora uestimenta declarauimus, uidetur noster ordo expostulare, ut ad media uestimenta digrediamur, atque in primis à tunicis incipiendum.

Plures tunicas aliquando gestabant antiqui: uel fortassis ad frigus depellendum, uel alia quauis ratione, ut autor est Suet. in Aug. & Ouid. 11. Fast. Et nos quoque solemus pluribus tunicis per brumam tegi. Præter duas igitur tunicas, quas superius explicauimus: nempe imam siue intimam tunicam, quæ camisia dicitur uulgò, & linea tunica, à Græcis λινοῦς χιτών: præter etiam mediam tunicam, cuiusmodi est tunica rubra, qua brumali tempore utimur, erat & alia tunica quæ his superinduebatur: quam nostri rustici, uocabuli Græci uestigia imitantes atque retinentes, hoqueton appellant: quasi dicas ὁ χιτών: alij saye. Videto cap. XII. Baysij.

(Canays, tunica regia quæ πεϱιπόϱφυϱος erat: hoc est, purpura prætexta. Tunica hyberna, saye dhyuer. Plautus in Milite, Conficiantur tunicæ mihi hybernæ bonæ.)

Tunica manicata, ung saye a manches, qua non sine probro uti solebant antiqui: quemadmodum uidetur significare Cicero, dum in gregem Catilinæ inuehitur: & Vergilius de fœmineo Paridis comitatu loquens:

b 2 Et

Et *tunicæ,inquit, manicas,& habent redimicula mitræ.* *Græci* χειριδῶτας *appellant:Plautus manuleatas tunicas uocauit ſuo more.Ibidem.*

*Tunica lati claui,ſiue latus clauus.*Hor. *Et latum demiſit pectore clauum. ung ſaye a boutons larges. antea quidem palmata fuit, à latitudine clauorum dicta: nunc autem à genere picturæ appellatur: nempe à clauis purpureis,qui tunicis inſeruntur. Græci* χιτῶνα πλατύσημον *appellant. Liuius ubique palmatam tunicam,Suetonius aliquando clauum.Plinius tamen lib.*XXXIII. *pro clauis annulos ponit.Annuli, inquit,diſtinxerunt alterum ordinem à plebe. Hoc eſt, tunicæ annulatæ, ſiue claui lati. Inſigne enim fuit Senatorum,quo ab equeſtri ordine diſtinguebantur. Ibidem, Sumitur & latus clauus pro ſenatoria dignitate.Plin.in epiſt.Ego latum clauum à Cæſare noſtro,ego quæſturam impetraui.*

(Obiter hæc dicam puerorum cauſa, Tunicam reſutam appellari,quam uulgus uocat deſcouſue, quod uocabulum etiam ad omnia alia ueſtimenta transferri poteſt. Tranquillus in Aug. Sumenti uirilem togam, tunica lati claui reſuta ex utraque parte ad pedes decidit.) Quod autem ad latum clauum attinet, Quintilianus in undecimo,Ius lati claui pro Senatoria dignitate uſurpaſſe uidetur. Ibidem.

Tunicæ uerſicolores,ſayes bigarrez: cuiuſmodi Salij cũ trabeis deferebãt autore, Dionyſio. Cap. XX.

Tunica phœnicea uel coccina, ung ſaye deſcarlate: qua utebãtur Romani *cũ prælij aut pugnæ ſignũ indicare uolebant. (Ea autẽ nũc noſtris aulicis uenatoria eſt*

aut

aut uiatoria.) Ibidem.

Tunica aurea, saye de drap dor: qua triumphasse Tarquinium Priscum, Verrius apud Plinium tradit.

Tunicis etiã Romanæ mulieres uti solebant lõgè lateq; diffusis ad ulnas cruraq; aduersus oculos protegenda, quarum ulnæ consutæ nõ erant: unde prouerbiũ, Tunica pallio propior. Quod etiã ex Ouidij *uersibus elicitur.* Erant igitur Romanæ *mulieres* φαινομηρίδες, *quemad modũ; & Spartanæ, quæ sola tunica, ut inquit* Plutarchus, *amictæ incedebant: cuius pinnæ dissolutæ aliquatenus erant,* Pollux *uocat* σχιστὸν χιτῶνα. (Fortaßis *id est ueſtimẽti genus in mulieribus, quod* Itali *uulgo sottanam uocãt: nos uero, une cotte, ou ung corcet.)* Vide *cap.* XII. & XIII.

Tunicas substrictas, & breues citra humerum desinentes Græci ἐξωμίδας *uocant, ex* Gellio: *Qua forma tunicæ usum* Catonem *refert* Plutarchus *cum brumæ tempore rusticaretur. ung saye a cheuaucher.* Cap. XII. *Nisi malis cum* Plutarcho *in* Philopemene χιτῶνα ἱππικὸν *uocare: hoc est, tunicam equestrem.*

Tunica talaris, ung saye long iusques aux talons: cuiusmodi erant illæ muliebres tunicæ. ex Cicerone *in* Catilinam. Ibidem. (Fortaßis *est ea quã rectã uocat* Plinius *lib.* VIII. *qua simul cum toga pura induebantur tyrones nouæq; nuptæ: quam prima texuit* Caia Cæcilia. *Tunica autem recta quid sit, non facile assequi possum. Tunica uero talaris, ad imos usque pedes demissa erat, quæ* Græcis ποδήρης *dicitur.)*

Tunica domestica, ung saye pour user parmi la maison.

Cic. II. de finibus. Quo loco etiam forensem tunicam appellare uidetur. ung saye pour porter hors de la mayson. Ibidem.

Tunicam linteam purpura prætextam ab Hispanis deferri solere, quæ miro candore fulgebat, refert Liuius lib. II. tertiæ Decadis. Quod uidetur ad uerbum uertisse ex Athenæo in sexto. Appellat enim ille huiuscemodi uestimenta χιτῶνας περιπορφύρους. Polybius quoque χιτωνίσκον περιπόρφυρον dixisse uidetur lib. III. Vide cap. x.

(Non omittam hoc loco quod Homerus Argiuos χαλκοχίτωνας appellare soleat: hoc est, æreis tunicis indutos & armatos. Itaque χαλκοχίτωνος ὤνος, erit quem uulgus uocat, ung homme armé.)

Tunicatus, sola tunica indutus, en saye, en hoqueton, Græcis μονοχίτων dicitur: qua ratione Cleopatram tunicatam Augusto isse obuiam refert Plutarchus: & Ennius Carthaginensium iuuentutem tunicatam appellat: Athenæus quoque statuas tunicatas uocauit. Cap. XII.

Quinetiã Tacitus refert Augustũ ea ignominia milites suos affecisse, ut per totum diem iuberet eos ante prætorium stare, interdum discinctos tunicatosq;. Cap. VIII. Et quia fuit aliquando tempus cum P. R. toga non uteretur, sed tantum tunica: itaque Tacitus plebem Romanam, populum tunicatum appellat. Cap. IX.

Tunicã chirurgi & medici in sua anatome uocant tegumentum & membranam illam quam uiscera inferiora quidem à peritonæo, superiora autem à mediastino accipere dicunt. uulgus uocat une taye. Plin. lib. XI. cap. XXXVII. Tenuibus multisq; membranis oculos natura

compo

composuit: callosis contra frigora caloresq; tunicis. Idem tunicula oculi uocauit lib. xxvi. cap. xii. Et Celsus testiculorum inuolucra, tunicas appellauit. Persius quoque saepe tunicatum eadem ratione dixit. Cap. xii.

(*Tunicula molles à Gellio dicta ad Catonis mollitiem exprimendam: quòd nimium delicato uestitu uteretur. Quod fortaßis de ima siue intima tunica dici potest, quã camisiam uocamus. Cui sententiae accedere uidetur Turpilij locus: Me miseram quòd inter uias epistola excidit mihi: infilix, inter tuniculam & strophium collocaram.*)

Sagum, ung sayon, genus tunicae militaris, quae armis superinduebatur: alij accaustramentum uocant, ut praetoriani. Militare erat indumentum, unde Tullius, Itur ad saga: hoc est, ad arma. Et saga parare apud eundem: pro bellum instruere. Caesar primo belli ciuilis, Reliqui coëunt inter se, & repentino periculo exterriti sinistras sagis inuoluunt, gladiosq; distringunt. ilz entortilloiẽt leurs sayes autour de leur bras gauche. Saga Ligustica probat Strabo in IIII. *Plutarchus* περιθωρακίδια *appellat in Artaxerxe. Quinctiam idem Strabo, milites* ἐν σάγοις *dixit: hoc est, quod uulgus ait, en saye.* Cap. xv.

(*Sagis cucullis agricolas olim usos fuiße testatur locus Columellae lib.* I. *cap.* VIII. *Cultam, inquit, familiam magis utiliter quàm delicate habeat, munitam'que diligenter à uento, frigore, pluuiaq;, quae cuncta prohibentur pellibus manicatis, cẽtonibus confectis, uel sagis cucullis. Hoc est, cucullos habentibus à tergo, quibus dũ pluit, caput operire poßint. Cato Cuculiones appellare*

uidetur cap. 11. quòd cucullum à tergo haberent ad caput muniendum contra imbres: cuiusmodi indumenta fieri solent ijs qui captiui ducuntur ad agitandos remos in bello nauali, uulgus galeotos appellat. Cucullum autẽ factum fuisse ad caput tegendũ (cuiusmodi est illud quod à tergo illius pallij quod Hispanicum uocamus, dependet) ostendit locus Martialis lib. v.

Illinc cucullo prospicit caput tectus.)

A' sago fit sagulum pro eodem. Verg. de Gallis loquens, Virgatis lucent sagulis. (Hoc est, Quæ habent in uirgarum modum deductas uias: uel etiã purpuratis, ut inquit Seruius. Virgam enim antiqui Galli purpuram appellabant.) Ibidem.

Sagatus, sago indutus. Tranquillus in Cæsare Dictatore. & Martialis,

Vis te purpureum Marce sagatus amem?

(Et sagaria ab Vlpiano dicta, pro arte conficiendi uel uendendi saga, quemadmodum lintearia. Ibidem.

Sagũ fibula consertũ, ung saye attache auec une boucle, dixit elegãter Tacitus, de moribus Germanorum.)

Abolla quoque militaris erat tunica, quæ Tyria à Martiale dicitur:

Nescit cui Tyriam dederit Crispinus abollam. Ibidem.

Læna quã Græci χλαῖναν uocitant, à militibus per æstatem deferebatur. Ea quoque uillosa in sacrificijs usos antiquos Cicero in Bruto testatur. Et pellenicæ lænæ antiquis uictoribus athletis præmij loco dabãtur. Nonius inter uestes ponit. Vide cap. xv.

(Succurrit hoc loco quando de læna uillosa sermo est,

est, non ineptum fortaßis fore si eadem ratione, qua uillosa læna à Cicerone dicta est, sagum etiam uillosum dicamus: cuiusmodi paßim nunc in Italia *uti solent: & apud Gallos non pauci: sagum phrysatum uocant, ung saye phryse.*

De uestimentis externis. CAP. VI.

SVpersunt nunc exteriora uestimenta, quæ omnia ferè togarum ac uestium nominibus continentur. Itaque *primum de togis, deinde uero de uestibus dicemus: post hæc autem ad ornamenta & colores digrediemur.*

Toga, une longue robe. Tunicæ toga superinducebatur, uel tunicis potius. Erat autē Romanorum, *quemadmodum pallium Græcorum: unde Comœdiæ togatæ dictæ, quæ* Romanorum: *palliatæ, quæ Græcorum. Solis autem* Romanis *ciuibus licuit olim toga uti: & sane fuit tempus cum fex uulgi non temere unquam* Romæ *toga uteretur, sed sola tunica.* Togam Plutarchus τήβεννον, Athenæus *τήβενναν uocat.* Cap. IX. (Itaque *togatos recte appellabimus eos, quos uulgus uocat gens de longue robe: nempe* Senatores *& magistratus forenses, quorum decus est oblongiore ueste amictos incedere.*)

Toga etiamnum pacis insigne fuit: hac enim maxime differebant Senatores togati à sagatis militibus. Tullius in Pisonem, Non *dixi hanc togam, qua sum amictus, nec arma, scutum, & gladium unius imperatoris: sed quod pacis est insigne & otij toga: contrà autem arma tumultus atque belli. Vnde etiam hic uersus à Cicerone factus,* Cedant *arma togæ:* Hoc *est, bellum paci*

concedat. Inde quoque togati pro pacis amatoribus ab eodem dicti lib. IIII. *ad Atticum, Ergo erimus* ὁπλῖται, *qui togati esse uolumus? (Hoc est, bellum igitur suscipiemus & arma: quum nos magis delectet pax ipsa, atque adeò toga, quæ est uelut pacis & otij insigne?) Cæterum etiam a togæ frequenti usu Gallia togata dicta est, quæ est nunc Italiæ pars intra Padum, Rubiconemq́;, & Apenninum montem. Dicti quoque Hispani togati & stolati, qui Beticam incolunt. & Xerxes togatus à Magno Pomp. dictus, ut testatur Plinius. Cap. x.*

Toga candida utebantur qui magistratum petebant. unde extat oratio M. Tullij habita in toga candida: nempe in Catilinam & Antonium competitores. Liuius album uestimentum uocat IIII. *ab urbe, Placet tollendæ ambitionis causa tribunos legem promulgare, ne cui album uestimentum addere petitionis causa liceret. Inde candidati dicti qui magistratum petebant. Cap.* IX.

(Toga quoque alba hilaritatis index fuit, qua in epulo, uel publico, uel parentali utebantur, unde albati dicti. Cic. in Vatinium, Cum ipse epuli etiam dominus Quintus Arrius albatus esset, tu in templum Castoris te cum T. Fibulo atrato, cæterisq́; tuis furijs, funestum intulisti. Horatius II. *Serm.*

Ille repotia, natales, alios'ue dierum
Festos, albatus celebret. Græci λευχειμονοῦντα *uocant.*

Toga pulla siue atra, une robe de dueil, qua in funeribus utebantur, ut nunc quoque utimur. Cic. in Vatinium, Quis unquam in luctu domestico, quis in funere familiari cœnauit cum toga pulla? cui de balneis exeunti

præter

præter te pulla data est? Vnde pullati & atrati dicti. Cicero eodem loco, Quæro, quis unquam cœnauit atratus? Græci uocant μελανειμονοῦντα. *Hæc Budæus in reliquis annot. Pandect.)*

Togula, une petite ou mince robe. Martialis,
Trita quidem nobis togula est, uilisq; putrisq;.
Hinc fit Togatulus, qui togula utitur. Idem. VII. *Epigrammatum,*
Sit maior numerus togatulorum. Cap. x.
(Nempe togatulos appellare uidetur eos qui potentiores magistratus mane salutatum ibant, & per urbem concomitabantur honoris & præmij gratia. quod munus uulgus uocat, faire la court. Itaque togatuli erant quos cortisanos dicimus.)

Toga pura dicebatur, cui nulla purpura prætexta erat quam ἀπόρφυρον καὶ τέλεον ἱμάτιον: *Hoc est, iustam & sine purpura uestem appellat Plutarchus in Antonio. Hac autem, ut inquit Plinius in* VIII. *induebantur tyrones, nouæq; nuptæ eo ipso die quo uiris tradebantur: quæ tūc tēporis ineptè uirilis dici potuisset. (Lucan. in principio*
—pura uenerabilis æque
Quàm currus ornante toga. Id est, nec picta, nec triumphali, nec prætexta.) Vide Budæum in Pand.

Toga uirilis, quam ἀνδρεῖον ἱμάτιον *uocat Plutarchus in Bruto. Sumebatur sedecim annorum ætate statim post prætextam depositam. Quod conijcitur ex Tranquillo in Aug. Duodecimum annum agens, auiam Iuliam defunctam pro concione laudauit. quadriennio pòst, uirili toga sumpta, &c. Sumebatur autem in templo Iouis*

Capito

Capitolini, ut inquit Varro. (Et quomodo à toga uiri censebantur, sic Athenis, ἐδοκιμάζοντο: id est, εἰς ἄνδρας ἐνεγράφοντο: καὶ ἐτάττοντο εἰς ἄνδρας: quod & τελεῖν εἰς ἄνδρας dicitur. Cicero in Philip. Sumpsisti uirilem togam, quam statim muliebrem stolam reddidisti. Scommate Philippum excipit, quòd etiam uirili toga sumpta, non abstineret ab effœminatis & puerilibus negotijs).

Toga prætexta, uel prætexta absolute, dicebatur ea toga, cuius oræ & circuitus purpura prætextus erat. Hæc de re περιπόρφυρος à Plutarcho in Publicola dicta, quasi habens in circuitu purpuram intextam, & cuius limbus erat purpureus. (Limbus autem, ut postea in ornamentis docebimus, erat fascia, quæ ambibat extremitatē uestium in circuitu. Verg. IIII. Aeneid.

Sidoniam picto chlamydem circundata limbo.

Id autem est prætexere.) Quod uerbum ab autoribus antiquis usurpatum uideo, pro eo quod uulgò dicimus Bordare, & Cooperire bordum. Ausonius, Quibus Danubij ora prætexitur: id est, cooperta & bordata. & Ouidius prætexta uelis littora dixit, pro bordatis. Item Plinius lib. XVII. prætexta tuguriorum appellauit, quæ nos borta tecti tuguriorum barbare diceremus. Cap. X.

Vt autem ad prætextam redeamus, Budæus ex Pædiano refert, prætextam nobilium fuisse tam mulierū, quàm uirorum: id'que exemplis Ciceronis comprobare uidetur. Plutarchus item & Liuius pueros prætextatos appellant. Plura uideto in annot. reliquis in Pandectas.

À prætexta, prætextata amicitia, iā inde à puero cœpta, apud Martialem. Prætextati quoque cognomentum

Papyrio inditum, uulgatißimum ex Gellio. Prætextatus item dicitur, qui nondum posita prætexta, togam uirilem sumpsit. Tullius in secunda ad Antonium, Tenes'ne memoria, prætextatum te decoxisse? Prætextatum dicit eum qui pupillari ætate esset. Cap. x.

Prætexta etiam magistratuum erat, ex Liuio: qua utebantur Censores, qui erant ueluti in apice & culmine dignitatis constituti: de quibus loquitur Athenæus. Quinetiam Cicero pro Cluentio, prætextam inter ornamenta senatoria ponit. Ibidem.

Concessum est etiam aliquando Romanis senatoribus honoris ergò, toga uti prætexta in spectaculis, cum alioqui lacerna in usu uulgi esset. Qui honos concessus est à senatu M. Catoni cũ præcipua prætura. id refert Plutarchus in Catone. Cap. xvi.

Prætexta pulla nulli licebat uti autore Festo, nisi qui funus faciebat: quæ haud scio an alia fuerit à toga pulla, de qua satis dictum est. Budæus.

Redeamus ad togam. Quibus igitur hominibus uti toga Romana licebat, ij ut ciues habebantur. nam qui ciuitatem Romanam amittebant, usum quoque togæ amittebant, Budæus. Cæterum solebant Romani togati, potentiores concomitari per urbem, cum alijs ciuibus togatis, qui etiam mane eos salutatum ibant. Atque hinc est quod Martialis togam rarã optat inter cæteras uitæ felicitates, ne cogatur bene mane togatus circunuolare limina potentiorum, salutationis defuncturus officio. quod qui diligenter obibant, sportulam in singulos dies accipiebant, centum scilicet quadrantes, qui nummus

ualet decem solidos ex nostris. Præterea fuit tempus cum toga, commune uestimentum esset diurnum ac nocturnum, & muliebre & uirile. Postea uero mos fuit ut mulieres adulterij conuictæ uirili toga indutæ, in publicũ procedere cogerentur, ut refert Isidorus. Hæc Baysius cap. IX. (Hinc Horatius 1. Serm. matronas togatas uocat: –quid inter Est in matrona, ancilla pecces'ue togata. Matronæ enim quæ à maritis repudiabantur, togam accipiebant sublata stola, propter ignominiam.)

Toga attrita, une robe usee. Martialis,

Attrita ueniet sportula sæpe toga.

Toga etiam pro facultate oratoria. Lucanus de Cicerone, –cuius sub iure, togáq;
Pacificas sæuus timuit Catilina secures.

Toga arcta, une robe estroicte. Horat. 1. Epist. Arcta decet sanum comitem toga. Arctiori enim, ut opinor, toga utebantur comites, anteambulones, & salutatores illi de quibus suprà diximus, potius, quàm cuiusuis ordinis alij. Togam restrictam appellare uidetur Suetonius in Augusto.

Toga laxa, robe large a plain fond. Togas enim inquit Acron, Romani pro census modo laxas uel arctas gerebant. Itaque laxas togas, Senatorum magis fuisse putauerim: quas etiam fusas appellasse uidetur Suetonius in Aug. Togis neque restrictis, neque fusis usus est: clauo, nec lato, nec angusto.

Toga picta triumphantium fuit, quemadmodum & trabea. Festus, Picta quæ nunc toga dicitur, antea purpurea uocitata est, eratq; sine pictura, &c. nempe pal-

mata apud antiquos. Græci ὀθόνας *appellant, quarum multa mentio apud Athenæum, Strabonem, & alios.*

Toga purpurea, quam Plutarchus triumphalem etiã uocat. Tullius in secunda Philipp. Antecedebat in rostris collega tuus amictus toga purpurea in sella aurea. Liuius primo belli Macedonici, Dona ampla data quæ ferrent regi, uasa aurea, argentea'que, toga'que purpurea. Quibus uerbis adducor ut credam uestem illam quam sacri Euangelij scriptores purpuream & purpuram dixerunt, fuisse togam purpuream, quæ & toga picta dicebatur: qualis in seruatoris nostri ludibrium scilicet, tanquam à S. P. Q. R. missa fuit illi qui se regem Iudæorum diceret, ut mentiebantur Iudæi. Ibidem.

(Togas rasas Phrygianas'que diui Augusti nouissimis temporibus fieri cœpisse scribit Fenestella. Nescio an sericeas & arte laboratas intelligat. Itali enim rasum adhuc uocant du satin, quòd fortaßis nullis uillis hirtum appareat, quemadmodum holosericum, quod uillutum etiam appellant.)

Toga palmata eadem cum trabea fuit & picta: triumphalis enim erat, & à uictoria dicta, quæ palmæ nomine significatur. Martialis, Palmatæ'que decem, sed cito redde togæ, Ibidem.

Trabea triumphantium erat, ut toga picta. Hinc Ausonius, Trabea ut in pace consulum: sic in uictoria ducis triumphantis. Itaque trabea quoque consularis fuit, quod etiam Ammianus confirmare uidetur: appellat enim cõsularẽ trabeã, quæ à consulibus deferri solebat. Verg. 7. Aen. Ipse Quirinali trabea cinctuq; Sabino Insignis.

Vbi

Vbi Seruius, Sabinum cinctum, interpretatur trabeã sic in tergum reiectam, ut una eius lacinia à tergo reuocata hominem cingat. Quo uestimenti genere utebatur consul bellum indicturus. Quinctiam Salios Dionysius refert tunicis uersicoloribus indutos fuisse, togas'que annectentes fibulis circunductis purpura, subtegmine puniceo, quas trabeas uocant. Est enim gentilis ea uestis, Romanis ualde honorifica. (Quo ex loco pueris non inutile fuerit disserere, quàm eleganter dictum sit annectere togam fibula purpura circunducta, clorre ou fermer & serrer la robe auec une boucle entouree descarlate: cuiusmodi Vergilius dixisse uidetur:

Aurea purpuream subnectit fibula uestem. Præterea subtegmen, illud esse quam tramam uocamus. Itaque conijcere possumus has trabeas, quas Dionysius describit, textiles fuisse: id'que ex Vergilio, cum de Andromache loquitur:

Nec minus (inquit) Andromache digressu mœsta supremo
Fert picturatas auri subtegmine uestes. Postea uero subdit: Textilibus'que onerant donis.) Fuit enim sanè tempus cum trabeæ equitum essent, ut cõiecto ex Martiale in Didymum:

Theatra loqueris, & gradus, & edicta,
Trabeas'que & idus, fibulasq; censusq;. Ibidem.

Cæterum trabearũ tria esse genera scribit Suetonius. Vnum, quod dijs sacratur, & est totum purpureum. Alterũ, quod est regum, quod etiam purpureum est, sed albo infectum. Tertium, est augurale, purpura & cocco

mixtis

mixtis infectum. Ibidem.

Trabea quoq; utebantur equites in funebri pompa, ut inquit Tacitus in tertio, de funere Germanici. Trabeam autem Plutarchus in Romulo ἁλουργίδα uocare uidetur. Ibidem.

Paludamentum, une cotte darmes, Plutarchus in Lucullo ἐφεστρίδα uocat: & in Crasso φοινικίδα, pro purpureo paludamento posuit. Erat autem imperatorum & militum amictus, quo super armis indui solebant. Dicerem id uestimenti genus, cui intexti liliorū flores, quodq; induti reges Gallorum depingi solent. Plutarchus in Iulio Cæsare στρατηγικὴν ἐσθῆτα uocat. hinc paludatos duces dixit Iuuenalis. Tullius ad Cassium, Pansa noster paludatus ad tertium Cal. Ianuarij profectus est. Vtebantur et milites Græci alio genere uestis, quam ἐφαπτίδα appellat Athenæus in quinto. Paludatum autem, uulgus uocat encottemaillé.

Paludamento aureo textili, sine alia materia indutam Agrippinam Claudij principis uxorem in naualí spectaculo refert Plinius. Quod Tacitus non paludamentum dixit, sed chlamydem auratā, in duodecimo. Vide cap. 7.

Chlamys, uestis militaris & regia, quæ, ut inquit Strabo libro secundo, Græcorum, & maxime Macedonum fuit, qua pro paludamento utebantur. Dionysius libro quinquagesimo, chlamydem pro ueste militari, Romanorum paludamento fortasse, uel sagis posuisse uidetur. Quinetiam chlamydem Vlpianus inter puerilia recenset, qua Numa primus Romanorum regum usus est: & eadem coccina usum Alexandrum imperatorem testatur

Lampridius. Cic. pro Rabir. Chlamydatum L. Syllam imperatorem uocant. Et Plautus chlamydulam appellauit. Cap. 11. (Quod autem Vergilius de Didone loquens dixit, Sydoniam picto chlamydem circundata limbo: id quidem ad regiam maiestatem ostendendam dixit: ac ne uideretur minus propriè fortaßis mulieri attribuere huiuscemodi uestimenti genus, addidit pictum limbum. Erat autem limbus, ut id quoq; obiter etiam dicamus, fasciola quædam siue instita, assuta extremæ parti uestium muliebrium: cuiusmodi paßim apud Germanos deferre uidentur nobiliores matronæ. Inde textores limborarij à Plauto dicti: quorum officium erat huiuscemodi fascias arte quadam eleganti intexere.)

Pallium Græcorum fuit, quemadmodum toga Romanorum. Tullius pro Rabirio, Consularis homo soccos habuit & pallium. Quod inter uestimenta communia, quæ Tacitus in tertio promiscua appellare uidetur, ponit Vlpianus: ea uulgus uocat robe a tous les iours. Gellius lib. IX. Herodi philosopho pallium attribuit. unde Palliotenus & Barbatenus philosophi dicuntur, qui nihil habent præter pallium & barbam. Pallia etiam pro linteis quibus in lecto utimur, sumpsit Iuuenalis saty. VI. Aduocat Archigenem, onerosaq; pallia iactat. Horatius uestem nocturnam dicit: Vestem nocturnam maculant, uentremq; supinum. les draps du lict.

Pallijs etiam mulieres utebantur, quæ tunicis superimponebant: unde prouerbium, Tunica pallio propior. Erant et pallia cœnatoria, quibus tum uiri, tum mulieres utebãtur, dum in triclinijs cœnarēt: de quibus Martialis,

Ad

Ad cœnam uenies, sed sic in mensa recumbes,

Vt non tangantur pallia nostra tuis. De pallijs cœnatorijs intelligit, quæ eadem & cœnatoria absolute dicebantur. Idem lib. x.

Ebriæq; noctis cœnatoria mittet aduocato.

A pallio fit palliolum, quod laneum fuit. Martialis, Succida palliolo uellera quinq; petit. Iuuenalis quoq; mulieres palliolatas fuisse testatur. Hinc palliolata uirgo apud Martialem: & palliatus apud Gellium. lib. ix. Vide cap. x i i i. Baysij.

(Palliolum quoq; pro breui operimento sumi potest, quod humeris cōijcimus, dum peregre proficiscimur. ung manteau. Plautus in Epid. Orna te Epidice, & palliolum tuum in collū conijce. Iecte ton manteau sur tes espaules.

Palla, inquit Varro, ideo dicta, quòd palàm sit. Quæ uaria fuit, & multis propria. pallam enim gestabant mulieres, quæ palla honesta Horatio dicitur: ea etiam tragœdi utebantur: ex Ouidij tertio Amorum. Præterea fuit palla longa ad terram usque promissa, apud Vergilium. fuit & palla breuis quæ Gallica dicebatur. erat autem facta ad formam nostri palletoci manicati. Martialis.

Dimidiasq; nates Gallica palla tegit.

Quē uersum uidetur interpretari Strabo in quinto, cum ait tunicarū uice pallas manicatas à Gallis gestari solere, ad uerenda usque, natesq; medias pertingentes. Cap. 13.

(Fortaßis non ineptum fuerit, quam cappam Hispanicam uulgò uocamus, pallam Hispanicam uocare: qua breuißima utuntur Florentini, une cappe a lespaignole. Habet autem à tergo, & de humeris dependentem cu-

cullum ad arcendos imbres, & collum ac caput ab iniuriis externis protegendũ: Itali uocãt, un capuzzo: noſtrũ uulgus cappetã uocat, quæ monachorũ quoq; propria eſt.

Bardocucullum autem opinor eundem fuiſſe cum palla Gallica, quo ſcilicet Galli Xanthones utebantur. dictum quaſi bardus cucullus: hoc eſt, rudis & male compoſitus. Martialis,

Gallia Xanthonico ueſtit te bardocucullo:
Cercopithecorum penula nuper erat.)

Penulam autem abuſiue nobiliſſimi ueteres dixere omne quicquid tegit, ueſtimẽti genus itinerarium ad pluuiam arcendam, ut inquit Lampridius: nos uiatoriam ueſtem dicemus, qua etiam mulieres utebãtur peregrè proficiſcentes. Græci φαινόλην uocant & μανδύην: cuius uerbi uocabula ſequentes, nos manteau dicimus: habet enim Mandia ſimile quiddam cum penula: qua etiam oratores uſos refert Tacitus, & Lampridius in Alexandro, ſenes. Hinc fit penulatus, pallio amictus, amantelé. Cic. pro Milone, Cum alter ueheretur in rheda penulatus.

Penula ſcortea utuntur ij qui ſolenne habent uiſere ædem D. Iacobi in Compoſtella. broudes uocamus. (Appellant autem Hiſpani lingua ſua huiuſmodi tegumentum mozeta di cuero.) Scorta enim ueteres, pelles nominabant. Vtuntur & penula ſcortea pegaſarij curſores qui à Gallia Lugdunenſi quinto aut ſexto demum die Romam aduolant, ſubinde per ſtationes mutatis equis: uulgus poſtas uocat.

Penula gauſapina, erat crebra & uilloſa, qua hyberno tempore & frigido utebantur. Cap. 17.

Lacerna

Lacerna præterea utebantur Romani ad arcendas pluuias, quam togæ ſuperimponebant, cum ſpectaculis operam ſedentariam præſtarent. Iuuenalis Satyra nona,

-pingues aliquando lacernas,
Munimenta togæ duri craßiq; coloris.

Quod idem ex Tranquillo & Martiale probatur. Eandem quoq; nulitum fuiſſe uidetur ſignificare Propertius in quarto:

Texitur in caſtris quarta lacerna tuis.

Dicta lacerna quaſi lacera, quòd capite minus ſit. Ea autem non utebantur illuſtriores, niſi pluuio tempore, aut in ſpectaculis: quas autem in ſpectaculis deferebant, albas fuiſſe conijcimus ex Martiale, qui in Horatium ludit, quòd nigra lacerna opertus ſpectaculis adfuiſſet. Lacernis quoque mulieres uſas uidetur innuere Iuuenalis in prima ſatyra. Quinetiam in pleriſque Italiæ ciuitatibus matronæ lacernatæ, mirifice temperato greſſu incedunt.

Fortaſſe non ineptum fuerit noſtros iuris utriuſq; doctores quum cappis, quas uocant, pellitis ornati incedunt lacinijs ornatos dicere: id autem inſigne plerunq; apud Italos deferre ſolent.

Sacerdotes quoque qui canonici dicuntur, lacernis nigris ornantur & cucullo, cum in choro pſalmos Dauidicos decantant. Tempore uero æſtiuo utuntur amictu pelliceo, quem ab amiciendo opinor aumiciam uocant. une aumuſſe.

Item uidentur lacernæ eſſe ex quibus Cardinales Romæ obequitando triumphantium more utuntur, ſacerdotij, ut ita dicã, dibaphici ius adepti cum cucullo & cauſia

purpurea. Cæterum lacernas pauperiorum fuisse ostendit Iuuenalis *in tertia.* Cap. 16.

Endromis, *uestis genus quo* ἐν δρόμῳ *: hoc est, in cursu & palæstra utebantur, quam pinguem hirsutamq́; , & uilli longioris fuisse constat ex* Martiale *lib.* IIII. Iuuenalis *item in sexta taxat mulieres* Romanas, *quæ endromide purpurea uterentur.*

Sindon, *uestis linea à* Polluce *dicta, uel amictus ex lino* Aegyptiaco: *quod nunc dicrossum appellatur: dicta, ut opinor, quia primum in* Sidone *urbe huiusmodi amictus fieri cœpit. ob id* Tyria *à* Martiale *dicta.* Erant *enim uicinæ urbes* Tyrus & Sidon.

Othonium *autem uestimentum magis ex lana fuit, hoc est, ut ait* Homerus, ἐξ ὀϊὸς *potius: id est, ex lana, quàm* ἐκ λίνου*: id est, ex lino.* Cap. 13.

De uarijs uestium appellationibus. CAP. VII.

VEstis, *ung habillement.* Græci ἐσθῆτα *uocant omne uestimenti genus, cuius à natura is usus fuit, simul ut depelleret iniuriam cœli, simul ut eas corporis partes, quæ non decorè aperiuntur, uelaret: unde nomen accepisse creditur.* Vestem *præterea accipere uidetur* Cicero *in* Verrem, *pro ipso panno.* Hinc *est quod ait* Vlpianus, *uestimentorum omnia lanea esse. (*Vestimentum *autem à ueste ita distinguemus, ut dicamus uestimentum omnia simul uestimentorũ genera comprehendere, quibus corpus tegitur: generalius enim quiddam est.* Vestem *autem ipsum indumentum seorsim & solum, ac singularem*

rem quandam uestimenti speciem.) Cap.1.

Stola ἀπὸ τοῦ στέλλομαι idem fere quod uestis: nam & id comprehendere uidetur ex etymo, quòd indui à nobis solet. Itaque nulla alia ratione à ueste differre uidetur, quàm ea qua uestimentum ab indumento quis differre putauerit. Quanquam non defuerunt qui inter uestimenta muliebria stolam annumerarent, inter quos fuit Vlpianus. Et autorem uidetur habere locupletißimum Ciceronem in Antoniana secunda, in hæc uerba: Sumpsisti uirilem togam, quam statim muliebrem stolam reddidisti. (Cui sententiæ uidetur accedere Vitruuius lib. 1. cum Cariatides matronas stolatas depingi ab antiquis solere ait, & pro columnarum ornamentis ad fulcienda ædificia rectas erigi.) Stola item pro cultu à quodam Græcarum elegantiarum scriptore poni uidetur, ex Plutarcho in Alexandro. Ibidem.

(Vestis insignis, robe destat: qualis nunc à nostris consulibus geritur. quasi uero consularem & nobilem ac splendidam uestem dicamus. Liu. Flaminem Ioui aßiduum sacerdotem creauit, insigniq; eum ueste & curuli regia sella adornauit. Quinctiam insignia gentilia hodie dicemus, quæ uulgus arma uocat, quasi armis quæsita. des armes.

Basilicam pro ueste regia, ἀπὸ τῆς βασιλείας dixisse uidetur Plautus in Epidico. ung manteau royal.

Segmentata uestis, hoc est, gemmata, quòd segmentis, ac margaritis & gemmis ornata esset.

Segmenta enim gemmas uocat Iuuenalis:

Segmenta & longos habitus. Idem etiam segmentatas

cunas uocat:hoc est, gemmis decoras:
Et segmentatis dormisset paruula cunis.
Hoc est,cunis segmentatum uestimentum super impositum habentibus.

Serica uestis,siue serica,absolute,ex Martiale,quæ & Medica olim dicta fuit, ut inquit Pollux lib.1. de bello Persico:à Seribus populis dicta: apud quos uermiculus quidam σὴρ appellatus serico nomen dedit. Tacitus in secundo, Siricam pro Serica scriptum reliquit. Falluntur autem maxime qui Sericum putant esse,quam uulgo setam uocamus:quamq; conficiunt isti uermiculi,qui paßim in Italia & Gallia lanificij causa nutriuntur. sunt enim bombyces,non autem seres.

Holoserica uestis,tota ex serico,nulla alia materia:qua primus Romanorum usus est Antonius Heliogabalus ex Lampridio,cuius immensum fuisse pretium conijcitur ex Flauio Vopisco.

Subsericæ uestis substamen ex serico est:cuiusmodi fortasse uidetur id quod uocamus Satin de Bruges.

Bombycina uestis,uel bombycina,absolute, Plinius ad luxum fœminarum fuisse ait. Martial.
Fœmineum lucet sic per bombycina corpus.
A bombycibus uermiculis dicta, quorum filo tela delicatißima contexitur. Hos autem fusißime describere uidetur Plinius. (Quare mea quidem sententia, maxime falluntur ij qui Bombycinium barbare pro diploide uel thorace effinxerunt: cum nulla eius uerbi ratio adferri poßit.) Cæterum Bombycinam uestem Propertius à Coo insula Coam uestem appellat. Cap.6.

(Byßina

(Byßina uestis, ex lino delicatißimo & subtilißimo ...mposita, quod byssus appellabatur, adferebaturq; Ro... ...am ex Achaia ad mulierũ delicias: cuius stipulam qua... ...rnis denarijs uenisse autor est Plinius lib. XIX. cap. I. ...hylesius byßinam uestem, ut aurum, fulgere ait: eratq; ...rnatus diuitum. quod uel ex Euangelij loco certum esse ...otest, in quo diuitis parabola tractatur.)

Vestis undulata, de camelot, quòd eius cõtextus undarũ ...luctus imitetur. Plin. lib. VIII. cap. XLVIII. Vndulata ...estis primo laudatißima fuit, inde Soriculata defluxit.

Hodie ueste Serica heteromalla utimur, quam uillosam & uillutam uulgò dicimus, robe de uelours. Quemadmodum & lanea heteromalla, quam trippam, ni fallor, appellamus, trippe de uelours. Cap. 14.

(Neque uerò omnino ineptum uidebitur, quandò ita communis appellatio fert, si uestem damascenã dicamus eam, quæ uarias in contextu figuras refert: qui mos fortaßis à Damasco profectus est. Itaq; ea ratione dici poterit, qua nos pruna Damascena dicimus, similia ijs quæ in Damasco nasci solent.)

Vestis aurea & uestis clauata, pro auro & clauis aureis contexta, dicta est à Vopisco, cum Tacitum imperatorem ait, auro clauatis uestibus interdixisse.

Attalica uestis, brochee dor. Plin. in undecimo, Aurum intexere in Asia inuenit Attalus rex, unde nomen Attalicis. Ibidem. (Plin. lib. XXXVI. cap. XV. Sed et reliquus apparatus tantus Attalica ueste, tabulis pictis, cæteroq; choragio fuit.)

Picta ueste utebantur triumphantes & nobiliores ac

regij. Iuuenalis,

Et latum pictæ uestis considerat aurum.

(Vergilius picturatas uocat lib. III. Aeneidos,

Fert picturatas auri subtegmine uestes.)

Porrò colores diuersos picturæ intexere Babylon maxime celebrauit, & nomen imposuit.

Polymita, uestis plurimis licijs intexta: quod opus primum ab Alexandria profectum est: quemadmodum & belluata tapetia. Plin. lib. VIII.

Vestem militarem Plutarchus in Tyberio uocauit ἐσθῆτα στρατιωτικήν. Ibidem.

(Vestis domestica, robe de chambre, à Cicerone dicta, quam Veneti delimanum uocant. Quemadmodum etiam forensem dixit secundo de finibus.

Tenuis uestis & simplex, ac etiam densa ex eodem, robe sangle.)

Pellicea uestis, robe fourree, quam foderatam uulgus dicit, quæ etiam pellibus duplicata dici potest.

Vestis uiatoria ex Budæo, quam Herodianus in quinto, hodœporicam appellat, uulgus robam curtam dicit. Caput primum.

Vestis Melitensis, muliebris fuit, quæ fiebat Melitæ, quæ est insula satis lato periculosoq; mari à Sicilia distincta, in qua est eodem nomine oppidum, quò iste Verres, inquit Tullius, nunquam accessit: quòd tamen oppidum isti in textrinam per triennium ad muliebrem uestem conficiendum fuit. Cap. XVII.

(Cyclas cycladis, une saye, uestis muliebris tenuissima, explicabilis & spatiosa, quæ in modum ueli, quòd totum

m corpus circundaret, facta erat: ἀ κυκλόω, id est,
ando dicta. Iuuenalis,
sunt quæ tenui sudant in cyclade. Propertius,
longa cyclade uerrit humum.
rgilius tamen Aeneid. I I. cycladem uidetur pro uela-
e assumere (ita enim interpretatur Seruius) quod Ar-
æ mulieres deferre solebant. Vnde ait,
circuntextum croceo uelamen acantho
rnatus Argiuæ Helenæ.
rcuntextum autem, quòd in eo arte textoria picta &
rcunducta apparerent acanthi, hoc est, spinæ albæ fo-
,cum ipsis floribus croceis & purpureis.

Cæsitium Plautus in Epidico appellare uidetur linteo-
m candidum, in multas partes cæsum, ac deinde subli-
aculis reuinctum: ut ueluti per interualla & lacinias
estis serica transpareat: cuiusmodi illud indumẽtum
quod Venetæ mulieres gestare solent: appellaturq; ab
illis uulgò trauersa. fortaßis illud esse potest quod in usum
nostrarum matronarum uenit, quod uocant garde robe:
nisi quòd linteum non est.

Varia ueste exornatus dicitur, qui uestem sæpe mutat
& uariat, ne fortaßis semper idem appareat. Terentius
in Eunucho,
Ita uisus est dudum, quia uaria ueste exornatus est.

Vestis expansa, robe estendue. Plin. lib. I I. cap. C I I I.
In Illyrijs supra fontem frigidum expansæ uestes accẽ-
duntur. Ita quoq; dicere poterimus uestes Soli expansas,
estendues au Soleil. qui mos est Italis, ut quotannis semel
suas uestes Soli exponãt & expãdant, ut mundiores &
elegan

Vir. lo[illegible]

Acanthus

elegantiores fiant.

Versicolor uestis,robe de drap changeant,ou de plusieurs couleurs.Dionysius de Salijs,& Liuius lib.ix.ab urbe condita.

Discolor uestis,quæ uarios colores præ se fert,uel cuius color ueluti per radios quosdam per totam uestem diffusus est:uulgus diuisam uocat.

Vestis decolor,robe desteinte,quam uulgus decoloratam uocat:hoc est,cuius color effloruit & euanuit, propter imbrem,aut continuum attritum.

Mutare autem uestem,changer de robe,quod & commutare dixit Plautus proprie in Capt. Itaq;,inquit,inter se commutant uestem & nomina. Ilz changent de robe & de nom. Mutare autem uestem,Cicero sumit,quando pro alba,uel Senatoria,uel alia toga, pulla uestis sumebatur & squallida,uel in funere,uel in luctu.pro Sextio, Erat igitur in luctu Senatus, squallebat ciuitas, publico consilio mutata ueste. In eadem, Ne'ue hunc suum dolorem mutata ueste significarent, siue illa uestis mutatio ad luctum ipsorum, siue ad deprecandum ualebat. Qui Romanorum mos fuit. Mutata enim ueste rei conspiciebantur,& toga deposita sordidam uestem accipere solebant:hoc est,uilem & abiectam ad luctum & deprecationem significandam. Vnde est illud dictum Ciceronis in Pisonē, Nec minus lætabor,cum te semper sordidum, quàm si paulisper sordidatum uiderem. Itaq; sordidatus dicetur,quem uulgò uocamus, mal en ordre. Quinctiam sordidata mancipia Cicero in Antoniana dixit:hoc est, impura & squallida. Verg.de Charonte,

lidus ex humeris nodo pendebat amictus.
colligere autem uestem, trousser sa robe, dici potest, quemadmodum Martialis colligere togam dixit lib. VII. Collige Cinna togam, calceus ecce perit. Item & colligere pallium. Plaut in Capt. Collecto quidem est pallio, quidnam acturus est?

Elegans uestis, robe mignonne & bien faicte: squallidae et sordidae contrariū. Gellius probro fuisse M. Catoni scribit, quòd elegāti ueste, mollibusq; tuniculis uteretur.

Linea uestis, ung roquet: qualem solent Cardinales & Episcopi super purpurea toga gestare: item etiam nostrae mulieres rusticanae profestis diebus. Plin. lib. XII. Vnde uestes lineas faciunt. Linteam uestem Cicero uocauit actione VII. Alij, inquit, purpuram Tyriā: thus alij atq; odores, uestemq; linteam.

Laciniosa uestis, robe pleissee, ampla & multis lacinijs: hoc est, sinubus fluēs, qualem fuisse chlamydem illam laciniosam orbe gyrato describit Plinius libro V. cap. X. quam metatus est Dinocrates architectus, Aegyptum in chlamydis effigiem reducens.

Vestem Phrygianam dixit Fenestella, quam nos uocamus, brodee: Itali laboratam uocant. Vergilius quoq;, Arte laboratas uestes dixit. Plinius enim lib. VIII. refert Phryges Idaeos primos uestes acu facere inuenisse: unde Phrygiones appellati, brodeurs.

Vestem autem conchyliatam uocare uidetur Plinius, conchyliorum succo infectam, & ueluti murice tinctam, lib. IX. cap. XXXIX. In conchyliata ueste caetera eadem sine buccino, praeterq; ius temperaturae.

Theri

Theristrum, robe desté, uestimentum æstiuum appellare possumus, ἀπὸ τοῦ θερίζειν, quod æstiuare significat.

Chymastrum, robe dhiuer, uestimentum hybernum, ἀπὸ τοῦ χειμάζειν: hoc est, hyemare.

Synthesis accipi uidetur interdū pro tota ueste in uestiario cōposita, uulgus uocat, une garde robe. Iurecōs. in lege Titia. §. Semproniæ. Quæro an ex uniuersa ueste, id est, ex synthesi, tunicas singulas & palliola, Sempronia eligere poßit.

Est & synthesis totum illud indumentum quod quis honoris interdum gratia, interdum etiam ostentationis alternis diebus, uel etiam bis eodē die mutare solet: quemadmodum facere uidentur ex nostris aulicis nōnulli, quos hodie holosericatos, cras purpuratos, mane pullatos, uespere albicantes uidebis. Martial. II. in Næuolum,

Sic micat innumeris arcula synthesibus.

Scutulatum præterea textum arte fieri deprehendi potest: cuiusmodi ferè est qualis cernitur in aranearum telis. Est autem scutula à scuti forma dicta. Vide Plinium lib. XI. cap. XXIII. Nobis autem si diuinare liceat, quam emplastrationem Plinius lib. XVII. scribit fieri adempta scutula, eā dicemus quæ uulgò dicitur, enter en escusson. Itē etiā uestē scutulatā, si ad uulgus nostrū referamus, appellabimus une robe cōtrepointee en escußō. Sed huic interpretatiōi neminē uoluerim inhærere tāquā uera esset.)

Quod uero in uestium appellatione superest, id postea dicemus inter explicādum colores. Nunc autem æquum est, ut, quemadmodum polliciti sumus, & ordo noster expostulare uidetur, pauca quædā de ornamētis disseramus.

De

r Aria fuit apud ueteres ornandi corporis ratio,quē=
admodum nostra quoque tempestate uidemus. Alijs
n ornamentis utuntur Reges,alijs uulgus ipsum,alijs
a matronæ,alijs qui sacris operam nauant. Itaq; par=
eorum suo ordine recensere optimum uidetur.
tq;,ut à capite incipiamus, Corona, insigne regum
ornamentum. Vergilius,
duplicem gemmis auroq; coronam.
: est,quæ duplex erat,uel duplicata gemmis & auro:
pe quæ tantum haberet auri & gemmarum,quātum
uabus coronis fuisset satis. Quòd autem regum fue=
d ostendere uidetur VIII. Aeneid.
: oratores ad me,regniq; coronam
n sceptro mittit. Vide MITRA.
oronam quoque pro galea, quemadmodum στέφανον
nerus, sumpsit idem autor in V.
nibus in morem tonsa coma,pressa corona.
ī galeas coronatas habuerint antiqui, ut interpreta=
Seruius.
orona etiam frondium & florum dabatur ijs, qui
rant in bello aut palæstra: alijs quidem querna,
uiminea, alijs hederacea: eas Græci στεφάνους ap=
ınt, & uictores stephanitas: quorum,ut inquit Pol=
in tertia, præmia in corona & frondibus erant.
VI. Verr. Vnxisse unguentis, complesse coronis &
ibus. dicebatur etiam ab antiquis Græcis στρόφιον,
τοῦ στρέφειν: hoc est,conuoluere & uertere,quòd ca=
circumponeretur.

Corona

Corona florea, ung chappeau de fleurs. Plaut. Aul.
Nunc thusculum emi, & hasce coronas floreas.
Corolla, ung chappelet de fleurs, pro eodem. Propert.
Me iuuat extremis positum languere corollis.

Sceptrum, ung sceptre, à Græco τὸ σκῆπτρον, quo aureo reges utebantur, ac manu gestabant. Homerus, χρυσέῳ ἀνὰ σκήπτρῳ. *Fuit autem primùm Iouis insigne, deinde uero aliorum regum. Eo enim pacem & fœdus significare dicuntur, ut aperte docet Vergilius Aeneidos duodecimo.*

Lituus, baculus incuruus, quo sedentes augures, auibus templa designabant. Cic. 1. de diuinat. Quid lituus iste uester, quod clarißimum est insigne auguratus.

Pedum, une houlette, baculus incuruus pastorũ. Verg. At tu sume pedum. *Per translationem autem accipimus pro eo ornamento quod nostri episcopi gestare solent: quandò etiam se pastores appellari uolunt, ut sunt re uera. uulgus crossam uocat.*

Apex laniger, ornamentum pileorum, quos flamines inter sacrificãdum in lucis ac syluis gestare solebant: super quibus erat breuis uirga, desuper habens lanæ aliquid ad deterrendas aues à sacrificio. Verg.
–nudosq; Lupercos,
Lanigerosq; apices. *Eum autẽ pileum cum per æstus ferre non possent, filo tantum capita religare cœperunt, unde flamines dicti, quasi filamines.*

Monile, ung carcant, ou ung collier, ornamentũ gutturis uel colli, quale gestare solent nobiles matronæ, & equites, quos uocamus ordinis: quod quia gemmis & margaritis ornari & insigniri solebat, ideo baccatum à

gilio dictum est:
lloq; monile Baccatum.
enalis segmentum appellare uidetur,
menta & longos habitus.
naures, des templettes, ijs uti etiam nunc matronæ
e & Hispanæ *solent ad aurium ornatum.*
tus in Epidico,
n meministi me inaurem ad te afferre natali die?
ulla, une bague, insigne prætextatorum puerorum,
ertim si aurea erat: libertinis enim scortea bulla de
o dependebat, quasi communiens pectus puerile. Cic.
errem, N*eq; te tam cõmouebat, quòd ille cum toga*
exta, quòd sine bulla uenerat. Huiusmodi *ferè orna=*
a pueri uulgò nunc deferre solent. Dicta *autem bulla*
ilitudine bullæ, quæ in aqua fieri solet, ad fragilitatẽ
designandam. Quod *autem nonnulli putant* ἀπὸ τῆς
s deduci, ineptum est planè: nam neq; consilium in
ore est, sed in cerebro, ubi & ratiocinatio: præterea
o λ *scribitur.* Inde *hæredem bullatum dixit* Iuuena=
uem uulgò uocamus I*oly, bragart.* Quasi *uerò dica=*
bellulum & ornatulum.
pparus siue supparum, inquit Festus, *uestimentum*
m quo puellæ præcingebantur. Lucanus,
ara nudatos cingunt angusta lacertos. Plautus,
de illarum cœnaturis supparis.
astula aliud palliolum, quo puellæ pudoris gratia
ingebãtur. V*arro,* Castulam *mulier sumpserat pro*
ilo. Hæc *& perizoniũ & præcinctorium dicitur.*
stita, siue limbus, ung gect: fasciola quæ ambibat

stolam muliebrem. Ouidius,

Quæq; tegit medios instita longa pedes.

Fimbria, *une frange. Fimbrijs utebantur in uestium & tunicarum extremitatibus.* Tranquillus *in* Cæsare Dictat. *Vsum enim lato clauo ad manus fimbriato. frangé par les manches.* Deinde *subiungit*, Nec ut *unquam aliter super eum cingeretur, & fluxiore cinctura.* Quo *loco animaduertendum fluxiorem cincturam ab eo appellari, quæ alioqui laxa diceretur: quemadmodum & fluxam tunicam dixit, laxam.*

Cinctura autem à cingendo dicta: unde & uulgare nomen prodijt. une ceincture.

Cinctus item uirorum fuit. Verg. VII. Aeneid.

Ipse Quirinali trabea, cinctuq; Sabino
Insignis. Quo *loco uideto* Seruium. Vnde Cincticulus, *une ceincturette.* Plaut. *in* Bacchid. *Cincticulo præcinctus in sella apud magistrum insideres.*

Cingulum uero mulierum erat, inquit Varro, *une troussoire.* Verg. *de* Penthesilea, *Aurea subnectens exertæ cingula mammæ.*

Cingulum, ung collier de leurier. Varro *de re rust. cap.* IX. XII. *Cingulum circa collum ex corio firmo cum clauiculis capitatis.*

Baltheus, *siue baltheum, une ceincture a espee.* Varro *baltheum inter arma adscripsit. dictum quasi bullatum cingulum. Græci* ζωστῆρα *appellant.*

Zona, cingulum in quo argentum & nummos recondebant. Hinc *prouerbium, Zonam amisit, de paupere & inope dicimus.* Porrò *autem latis zonis utuntur mulieres*

apud

d Illyrios,quibus præcingunt uentrem dum bibunt: primum quidem mediocriter præstringunt:cùm uerò ius bibunt, magis semper cogunt, comprimuntq́;. de Martialis,

nga satis nunc sum:dulci sed pondere uenter i tumeat, fiam tunc tibi zona breuis.

*ibula,une bloucque, ornamentum ad uestem suble= dam.*Verg.*Aurea purpureā subnectit fibula uestem. consertam fibula tunicam dixit* Plinius *satis proprie. , uocabuli uim adhuc retinentes uocant una fibbia. rmillæ,armillarum,brasseletz,mulierum ornamenta, brachijs circunligabant.*Vtebantur & Persæ quoq; *abini armillis.*Hinc Tarpeiam *aiunt armillarū desy= o,quas* Sabini *gestabant,*Capitolium *illis prodidisse: armillatus.* Budæus, *Nostrates,inquit,caduceatores tere hodie utuntur, quæ armilla etiam dici potest, onum lingua uernacula uocant.*

rachialia, des mancherons, ornamenta brachiorum us mulieres uti solent. Plin.*lib.* XXVIII. *cap.* VII. *estus,ung tissú,*Veneris *cingulum efficax ad illecta= a gratiarum & amorum.* Martialis,

o necte puer meros amores, um de Veneris *sinu calentem.*

entrale, ung tablier. Vnde *uillosa uentralia dixit ius lib.* VIII.

rophium,ung gorgias, fascia pectoralis,quæ uirgi= n papillarum tumorem operit: ex Turpilio. *hinc phiarius apud* Plautum, *& strophiolum, quod* Ita= *mulieres uocant fascioletum.*

Fasciam autē uulgus uocat, une bande, latum aliquod uinculum, seu laneum, seu lineum fuerit, quo partes aliquæ corporis reuinciebantur: unde cretatas fascias Epicratis *uocat* Cicero *ad* Atticum, *hoc est, picta quædam uelamina, quibus caligarum uice utebatur* Epicrates. Quinetiam *fascijs inunctis partē aliquam corporis malè affectam obuinciebant antiqui.* Cic. *de claris orat.* Qui *deuinctus erat fascijs, & multis medicamentis propter dolorem artuum delibutus.* Fasciam *præterea lecti cubicularis idem* Cicero *posuisse uidetur, pro eo quod uulgus uocat des courtines.* Deferunt, *inquit, ad coniectorem quidam, somniasse se ouum pendere ex fascia lecti cubicularis.*

Epomis *epomidis,* Chapperon de regent, ou daduocat, *operimentum humerorum, nulli usui futurum, prætérquàm ut dignitatem quādam, & magistratum exprimat.* Tale *quiddam doctores* Theologi, & *qui in* Senatu *magistratum gerunt, hodie deferre solent.* Quòd *autem superhumerale uertit* Hieronymus: *id quidem de ornamēto sacerdotali intelligendum est, quod stolam appellamus, une estole.*

Sudarium *posuisse uidetur* Liuius *pro eo linteolo quo sudorem abstergimus à fronte, quo eodem etiam ad expurgandas nares utimur, ung mouchoir.* Ait *autem libro* IX. *de* M. Catonis *morte:* Qui *audiens* C. Licinij *dictum, se non damnatum, sed reum perijsse, protinus, inquit, sudario quod fortè manu tenebat, ore & faucibus suis coarctatis, incluso spiritu, morte pœnam præcurrit.*

De

De lanarum & uestium coloribus. CAP. IX.

Quandò noster ordo expostulare uidetur, ut post explicatas uestes, lanarum etiam ac colorum ge= explicemus: danda est opera ut puerorum studijs in re satisfaciamus. Tantùm enim de hisce rebus ea à s dicentur, quæ ad institutum nostrum, hoc est, ad um & lanarum colores spectare uidebimus. Cætera ens lector ab Antonio Thilesio, uiro doctiss. requi= n eo libello quem de coloribus conscripsit.

uod autem ad lanarum differentias attinet: ne quid uritatis ex huiuscemodi cõtrouersia lectoribus oria= præstantior'ne sit Mutinensis, Mediolanensis, an stica: eos remittemus ad secundum caput Bayfij. tùm hoc addemus, apud omneis fere nationes Galli= lanam maximo esse in pretio: ut præstantior & de= ior ab omnibus iudicetur.

narum igitur colores natiui memorantur quatuor ipui, etiam si Plinius dicat uel natiuis nomina deesse ot modis. Cap. 2.

lbus, blanc: qui color uisum disgregat. Hinc alba s, quæ uulgò nomen suum retinet, unc aulbe. Alba uueste ornari solebant, qui candorem animi & hi= tem præ se ferebant, ut in cõuiuijs. Cic. in Vatiniũ, ipse Qu. Arrhius epuli dominus albatus esset. Hodie ; apud Italos uirgines desponsatæ, quas uulgus uo= fiancees, albis tunicis uti solent ad puritatem quan= & integrum pudorem ostentandum.

iger, noir: qui color uisum congregat. A quo nigra

uestis dici non consueuit, sed atra & pulla potius. inde atrati & pullati Ciceroni, qui luctum & dolorem ex uestitu significabant. Camelinus quoq; color à Sipontino pro pullo usurpatur, qualis solet esse camelorum.

Coracinus color, hoc est niger, qualis solet esse coruorum, quos κόρακας Græci uocant. Hunc autem colorē distinxiße uidetur Vitruuius à pullo lib. VIII. cap. III. Per id tempus, inquit, adigantur eò quotidie potum, ex eoq; quamuis sint alba, procreant alijs locis leucophea, alijs locis pulla, alijs coracino colore.)

Rutilus, à Græcis ἐρυθρὸς dici potest. Martialis uerò rufum appellat, roux. Quanquam rufum à rubore dici putat Gellius. hinc rufum puerum uel hominē dicimus, qui colorē habet rubore quodammodo tinctum. Terentius, Siquis me quæret rufus.

Fuluus autem, uidetur de rufo atq; uiridi mixtus. hinc poëtæ fuluum aurum & arenam & leonem dicunt.

Flauus, contrà, fauuè, uidetur ex uiridi, rufo, & albo concretus, unde flauentes comæ à Vergilio dictæ, & flauentes frondes oliuarum, & Pacuuius flauam aquam & flauum puluerem dixit. Flauentes autem comæ dicuntur quæ sunt punicei coloris, blondos uulgus uocat. Quod ex Ouidiano uersu probari potest, secundo de Amoribus: Seu flauent, placuit croceis Aurora capillis. Cap. 2.

Rufi præterea coloris multæ aliæ species sunt: quas subinde explicabimus. nam præter fuluum & flauum, ut inquit Gellius, rubidus, phœniceus, & rutilus, & spadix, appellationes sunt rufi coloris. de quibus postea dicemus.

Rubidus et rufus colores, atrore multo permixti sunt.

Phœni

Phœniceus, rutilus,& ſpadix, ſynonyma ex Gellio,
nificantq́; exuberantiam ſplendoremq́; ruboris,qua-
ſunt fructus palmæ arboris nõ admodum Sole incocti:
de ſpadicis & phœnicei nomen. Ibidem.

(Phœniceus autem à Phœnicia dictus: unde & puni-
us dicitur,ut punicea roſa apud Horatium,& Plautũ
Rudente,Fac tibi puniceum corium:poſtea atrum de-
io. cuyr uiolet. Hinc etiam mala punica, quæ & gra-
ta dicuntur à Plinio,pommes de grenade:quæ in puni-
arboribus nouem generum dicta ſunt. Fortaßis à co-
re interno acinorum,& liquore ipſo uinco nomẽ ſor-
a,aut quòd ex Phœnicia primùm allata ſint.

Spadix, color equorum proprius: quo infecti equi à
ergilio ſpadices honeſti appellantur,Georg. III. Vul-
us appellat bayartz, Græcæ linguæ ueſtigia retinens.
ῦος enim apud illos ſpadicem ſignificat, quem balium
el badium Varro appellat. Equi inquit,colore diſpares
em nati,hic balius,iſte giluus. Quo loco utrum legen-
um ſit,badius an balius, incertum eſt. Sed balias ueſtes
ro ſubrufis à Vopiſco in Aureliani Cæſaris uita dictas
nuenio:etiam ſi ſcriptum ſit blateas. Subrufus autem co-
or dicitur qualis eſt eius uiolæ quam nos Calendulam
ulgò uocamus,du ſoulſiz,quaſi florem omnium mẽſium
t uocant Itali: uel ut nos ſoliſequium,dicere uellemus.
Heliotropion Dioſcorides uocat, ſubrufiq́; coloris eum
ſſe contendit. Cæterum, balius color, ſpadix dici-
tur & puniceus: fortaßis is eſt quem uulgus uocat
baillet.

Giluus autem color & melinus idem ſunt, mediuſq́;

est inter album & fuscum, qualis est mellis color: unde melinam uestem dixit Plautus in Epidico,

Vbi ergo est, nisi si in uidulo aut melina attulisti?

Fortassis is est color quem uulgus uocat tanné guarancé.

Quòd autem giluus, albus non sit, ut quidam putant, sed quiddam mixtum inter album & fuscum, id ostendere uidetur locus Vergilij:

-color est deterrimus albis Et giluo.)

Luteus quoq;, rufus est color, sed dilucidior, du iaulne: Quem Nonius ait proprie croccũ dici. Verg. in Bucol.

-Iam crocco mutauit uellera luto. Et alibi,

Aurora in roseis fulgebat lutea bigis.

Item & oui uitellum, luteum dicimus. (Luteam quoque uiolam uocamus, des girofflees iaulnes, quam describit Dioscorides in capite leucoij: ait enim eius speciei uiolarũ quas uulgus uocat, girofflees, alias esse rubras, alias albas, alias luteas, quæ præcipui sunt in medicina usus. Quamobrem corrupte uocatur hæc postrema uiola à pharmacopolis leucoion luteum. Sunt præterea permultæ herbæ quæ luteum florẽ gerunt, qualis est Isatis, quam uulgus uocat de la gaulde, & phlomos, des flambeaulx, & genista, des genetz. Sed Isatis quæ & glaston dicitur, fullonibus utilis est ad pannum luteum inficiendum, qui & croceus uocatur.) unde crocota uestis dicta Nonio, à croco, ut opinor, quæ eadem à Græcis κροκωτὸς καὶ κροκώλον dicitur: hoc est, crocota & crocotula, quæ inter muliebria annumerantur. Item infectores à Plauto dicti crocotarij. Ibidem. (Quod autem Ouidius crocum rubrum appellet,

Nec

ec fuerant rubri cognita signa croci:
nè intelligi potest, propter croci superficiem & co=
n externum, qui oculis quidem ruber, sed dum aqua
utus est, & madefactus, luteus apparet.
strinus color, fleur de pescher, qui & muricinus, à
uinis uel succi ostreorum quorundam similitudine.
ostrinæ uestes Nonio *dicuntur subrubræ, quas tin=*
nurice dixit Vergilius: *quemadmodum & alio loco*
ureum ostrum uocauit: parum enim differunt in=
purpura & ostrum. Ostrinum colorem uidetur
inium appellare Plautus *in* Epidico: *Aut crocotu=*
supparum, & subminiam ricam.) Quam riculam
iam appellat Turpilius: *Interea aspexit uirginem*
ri, in capite riculam indutam ostrinam.
rpureus color in uestimentis laudatissimus antiquis
uius autorem fuisse ferunt Herculem: *à purpuræ*
succo, quo lanæ infici solent. Purpuræ *autem usus*
est ignotus, quod & affirmat Budæus *in libro de*
Romæ *uero purpuræ usum semper fuisse testatur*
us. Purpuræ *autem appellatione omnis generis pur=*
n contineri puto. Itaque *uel ex* Plinio *constat buc=*
n, & conchylium, & muricem inter purpuræ ge=
annumerari. Quinetiam fuit Romæ *purpura uio=*
, cuius libram denarijs centum uenisse Cornelius
os affirmat. Fuit & alia insignis purpura, quæ à
insula Tyrium *appellata est: & est omnium lon=*
ræstantissima. unde Tyriæ *uestes ab* Ouidio *dictæ,*
eædam à Iuuenale *Sarranæ appellatæ sunt.* Ty=
im etiam Sarra *appellabatur.* Tyriam *autem ue=*

 stem

stem uel purpuream, uel etiam Megalensem purpuram, intelligo trabeam fuisse, uel togam pictam. Vide diligenter cap.11. (Et quia antiquæ mulierculæ decoris gratia, purpura genas oblinire solebant, quemadmodum passim nunc solent in Italia: ideo purpurissatas buccas uocat Plautus, fardees, in Truculento: Quæ istas buccas tam belle purpurissatas habes.)

Amethystinus color, amethystum lapillum pretiosum referens, quem purpureum uocat Ouidius: & Plinius Indicos Amethystos purpuræ colorem referre ait. Itaq; uestimenta purpura infecta, eo temperamento, ut eius lapilli colorē reddant, amethystina dicentur. & Amethystinatum uocat Martialis, huiuscemodi purpura indutum. Quòd si colori amethystino Tyrium quoque superaddatur, fiet color mixtus, qui Tyriamethystus à Plinio dicitur.

Succedit Dibapha Tyria, hoc est, lana uel purpura Tyria bis tincta, ex etymo. Ibidem.

(Coccineus color idem ferè cum purpureo. tingebantur enim uestes grano quodam purpureo, quod à Dioscoride κόκκος βαφική, hoc est, granum tinctorium dicitur. Hinc coccina uestis. Martialis,

Coccina famosæ donas & ianthina mœchæ.

Ianthinus autem color, ut obiter etiam illud dicam, dicitur uiolaceus, cuiusmodi est color illius uiolæ quæ primo & nouo uere ubique oritur, quam nos uiolam Martiam, Dioscorides Ion appellat. unde Ianthina uestis dicta, quam uiolaceam uulgus uocat.)

Molochinus color, gris uiolant, in ueste similis flori

maluæ,

luæ, cuius infectores dicuntur Molochinarij *à* Plauto *Aulularia.*

Ferrugineus color, ferro ardenti haud absimilis, ut idam putauere, qui & hyacinthinus Vergilio*: ait enim rrugineos hyacinthos.* Ex Nonio.

Castaneus, tanné: sublata enim tantum prima syllaba men accepimus. (Est autem hic color corticis exertæ taneæ, & paululum asseruatæ similis. Quem quia e induerat Galliarum rex*: ideo à* Gallis *regius dictus)* Cap. 2.

Color uiridis, uert, cuiusmodi sunt herbarum atque orum folia. Hic & à Græcis *glaucus dicitur, unde las ab* Homero γλαυκῶπις *dicta, hoc est, glaucos & uirides oculos habens. qui color in oculis, antiquis æcis pro pulcherrimo habebatur: quemadmodum nos oq; cæsios & cæruleos oculos laudamus, cum* Roma*= nigros magis probent.*

Cæsius color, cælestis, quem Indum *quidam uocant & rum. Hinc* Pallas *à* Latinis *cæsia dicta à colore cæli, asi cælia, ut inquit* P. Nigidius. *unde* Cæsarem *di= m quidam putant.*

Cæruleus color quasi cæluleus, couleur dazur, Itali *rquinum uocant: serenum enim cum est cælum, hunc lorem referre uidetur.*

Corneus color, qui cornu similitudinem refert. Plinius . XXXVI. *cap.* VIII. V*itia uero in ijs corneus color, t candidus, & quicquid simile uitro est.*

Cymatilis color, qualis undæ marinæ esse solet: κῦμα *im* Græcis *fluctus est.* Ouid. *Hic undas imitatur, habet*

quoq;

quoq; nomen ab undis. Cap. 1. (Idem & color Venetus, & blauus color, & cæruleus quoque dicitur: cæruleum enim mare & undas cæruleas dicit Vergilius multis in locis.

Leucopheus color, gris, quem nonnulli apud Italos religionis ergò sibi perpetuò gerendum proponunt, quos illi berettinos uocant. Græci leucopheatos dicunt. Martialis libro primo ad Scazontem,

Amator ille tristium lacernarum,
Et bæticatus, atq; leucopheatus.

Quinetiam leucopheum pannum dicit Plinius lib. xxxii. cap. x. de rubeta ad quartanas utili: Iecur, inquit, eius uel cor adalligatur in panno leucopheo.

Cineritius color, cendré, quem cineraceum dicere uidetur Plinius lib. xxxiii. Terra est alia rufa, alia cineracea. Idem & cinereus dicitur. Colum. lib. ii. cap. ii. Nullum enim temere uidemus locum, qui modo pigrum contineat humorem, non eundem uel nigri uel cinerei coloris.

Spumeus & maculosus à spumis & maculis, quibus tinctus & aspersus uidetur, qui animalium quorundam colores esse solent, ut equorum quorundam & lyncum apud Vergilium: quemadmodum pomulatos equos à pomorum similitudine quidam appellant.

Ruber color, rouge. Plato in Timæo refert rubrum colorem ex ipsa ignei radij ad humorem mixtione sanguineum creante nominari. Quæ supersunt de coloribus lector, ut prius dixi, ex Thylesio uideto.

De operimentis & instratis, CAP. X.

Ne

NE quidquam amplius ab adoleſcentibus bonarum
literarum ſtudioſis deſyderari poßit, earum præ=
im rerum quæ ad ueſtium cognitionem pertinent:
reſt ut quambreuißime à nobis fieri poterit,eorum
imentorum,uel potius operimentorum rationem ex=
emus, quibus paßim utimur, præter ea quæ corpus
unt. Quanquam tamen ueſtimenta dici quis negaue=
ſi quidem uocabuli uim conſideret: non enim ſtragu=
tapetis, & huiuſcemodi rebus ueſtimentorum loco
nur: ſed quando nobis hac in re uocabulum magis
prium deeſt, utemur eo quod minus proprium eſt.
; primum de inſtratis dicemus.

mphitapæ dicuntur ueſtes utrinque uilloſæ: quæ quia
s ingentibus, ut inquit Lucilius, molles erant, ideo
is inſternebantur, ſuper quibus dormire delicioſum
quis fuit. Varro Manio, Alterum bene acceptum,
mire ſuper amphitapa bene molli. Athenæus ἀμφίτα-
dixit: Hiſce inquit amphitapi ſubſternebantur è mol=
na. (Fortaßis id opertorium eſſe non ineptum fue=
licere, quod ex Hiſpania ad nos adfertur: uulgus uo=
ung catalogne.) Cap. 14.

Amphimalla quoque utrinque uilloſa erant, quem=
odum amphitapa: id enim nomen ipſum ſignificare
tur. utebanturq; ijs tum ad ſtragula, tum etiam ad
rimenta & ueſtimenta. Unde Strabo in quinto,. Me=
crem uero lanam ager Patauinus, ex qua tapetia fiunt
datißima, & gauſapinæ, cæteraq; eiuſdem generis
phimalla & heteromalla.

Heteromalla autem ſunt altera parte tantum uilloſa,
ex

ex etymo: cuiusmodi ferè sunt mantæ uulgo dictæ, quas Maßiliæ fieri uidemus, quæ & amictus, & stragulæ uestis usum nauigantibus præstant, mantes de matelotz. Ibidem.

(*Gausape uero, siue gausapina tria hæc supradicta comprehendit, estq́; genus ad omnia craßiora stragula.*

Stragula item à sternendo, une couuerture, dicitur quicquid insternitur alicui rei.) *Vnde stragulæ Babylonicæ, quæ equis insterni solent. Marcus Cato, ut refert Plutarchus, cum ex hæreditate Babylonicum stragulum accepisset, statim uendidit. Fiebant autem huiuscemodi stragula aliquando ex bubalorum pellibus, quos uulgus uocat buffles. Atqui Babylonica stragula picta coloribus diuersis erant.*

Prætereà toris stragula superimponebantur, couuertures de lictz, quæ ob id toralia dicta sunt. Ex libello de *uasculis.* Horatius II. *Serm.*

Et Tyrias dare circum illota toralia uestes? Toralia enim omnia lecti stragula comprehendunt. unde Tranquillus refert Claudium Cæsarē neminem uisitasse ægrū, nisi prius explorato cubiculo, culcitrisq́; & stragulis prætentatis & excußis. Culcitræ autem adhuc apud Italos & nos quoq; nomen retinent: appellant enim illi coltre, nos coultilz. suntq́; ij ueluti sacculi in quibus pennas auium, uel lanam, aut quiduis aliud includimus, ut lecti sint molliores.

Stragula uillosa, couuerture de Catalogne. Mart.
Stragula purpureis lucent uillosa tapetis.

Plagæ (inquit Nonius) grande lineum tegmen, quod nunc

torale, uel lecticariam sindonem dicimus. Fortaßis
la uestis linea, uel instratum lineum potius, quod
nos puerperæ honoris & decoris gratia lecto, in
decumbunt, superponere solent, ad candorem &
m delicatiorem ostendendum, une bauette.
llia lecti dicebātur, les draps du lict. Ouid. in Amor.
in lecto pallia nostra sedent. Iuuenalis v I.
cat Archigenem, onerosáq; pallia iactat.
tius uestem nocturnam appellare uidetur,
m nocturnam maculant, uentremq; supinum.
dix, ung loudier. Martialis,
ces mittet docti tibi terra Catulli.
b stragulis quoq; iureconsul. aulæa & tapetes com=
ndit. Itaq; aulæa, stragula sunt uersicoloria, ut ait
us: dicta quòd primum in aula Attali regis Perga=
rum inuenta sint. Propertius,
rticus aulæis nobilis Attalicis.
petes item siue tapetia, tegmina sunt uarijs picta
bus, des tapitz. Vergilius,
tos ostro alipedes, pictosq; tapetas.
belluata tapetia, tapitz figurez. Plautus,
e Alexandrina, belluata, consutáq; tapetia.
ntones præterea genus tapetiorum ex uarijs con=
um, quod intelligere uidetur Plautus uersu superio=
consuta tapetia: solebantq; huiuscemodi tapetes
lis & tabulis insterni: quemadmodum nunc quoq;
uocamus tapitz de Turquie.
t etiā alia tapetia picta et uersicoloria, quæ à Græ=
ισρόματα uocantur. Cicero Philip. I I. Conchyliata
Cn.

Cn.Pompeij periſtromata dicit. uide Plutarchum in Themiſtocl. à uerbo περιστέλλω quod cooperio & communio atq; exorno ſignificat. Itaq; periſtroma generale quiddam erit, quemadmodum & tapetes & ſtragula. Conchyliata autem periſtromata dicuntur, quæ infecta ſunt conchyliorum ſucco uel murice.

Sunt & peripetaſmata, aulæa, quæ ad ornandum locum ſuſpenſa extenduntur, Itali uocant di razi: de quibus intellexiſſe uidetur Horatius cum inquit,

Interea ſuſpenſa graues aulæa ruinas
In patinam fecere. Cicero VI. in Verrem, Quid, illa Attalica tota Sicilia nominata, ab eodem Heio peripetaſmata emere oblitus eſt? à uerbo πεταννύω, quod decidere ſignificat.

Aulæum autem, eſt id tapetis genus, quod aulæ circumponitur ornatus cauſa. Cic. pro Cælio, Deinde, inquit, ſcabella concrepant, aulæum tollitur.

Mantilia, des torchemains, ou ſeruiettes, Græci χειρόμακτρα uocant: quibus utebantur ad manus abſtergendas poſt lotionem. Martialis,

Attulerat mappam nemo: dum furta timentur,
Mantile è menſa ſuſtulit Hermogenes.

Mappas autem ſecum omnes adferebant, dum unà cœnarent. Dicerẽ hoc loco & de culcitris, puluinis, ceruicalibus, & alijs huiuſcemodi: niſi id unum uererer, ne præter inſtitutum feciſſe, & longior ac fuſior quàm res ipſa requirat fuiſſe iudicarer. Itaq; quod ſupereſt de hiſce rebus ad rem domeſticam ſpectantibus, in alium libellum differemus, ſiquando per otium nobis liceat bonis ingenijs

is hac in re consulere. Prius quàm tamen supersedeo, um hoc addam (ut totus de uestibus sermo clausus ac us uideatur) quod noster Baysius etiam in calce li= sui posuit de coactilibus.

oactilia enim pelles sunt siue lora quibus inuoluun lligãtur'ue uestimenta. quæ omnia instrumenti uia= sunt, Græci φάσκωλον dicunt, Itali ualiza, nos uero nalle. (Vidulũ appellare uidetur Plautus in Epidico, e obsignatum in uidulo est marsupium.)

æc sunt ferè quæ de uestimentorum usu, ac ratione i compendio in adolescentulorum gratiam ex Bay= olligere potuimus. Cuius rei qui uberiorem fructum derabit, hauriat ex ipso autoris fonte necesse est. nim hoc acceptum referre nostra ætas debet, quòd tis uigilijs, infinita propè Græcorum ac Latinorum rum lectione, adde etiam acri & expurgato ipsius cio, uestium ac uasculorum antiqua nomina, in usum rum conuertere possimus, & Latine loqui. Quod eficium, ut est sanè omnium iudicio maximũ: ita mea lem sententia, alienum quiddam à iure & æquo fe= existimari debuit is, qui non solum tanto uiro gra= n nõ habuit, aut retulit: sed illius uigilias suo nomini cribere ausus est: & se eius rei authorem profiteri, m ne cogitauit quidem.

INDEX LATINARVM ET GALLICARVM DICTIONVM, QVAE
in hoc libello paßim conſperſæ & declaratæ inueniuntur.

Bro

Elegans

Niger

c 5 Syn

SEBASTIANVS GRYPHIVS
EXCVDEBAT. LV=
GDVNI,
ANNO
M. D. XXXIX.

